NEMZETI NŐNEVELÉS.

VIII. ÉVFOLYAM. 1887. OKTÓBER. VIII. FÜZET.

MAGASABB FOKU LEÁNYISKOLÁINK REFORMJA.

(Második közlemény.)

II.

Mikor az első polgári leányiskolákat felállították, alig voltak azok egyebek, mint a polgári fiúiskolák függelékei. Sok helyen közös igazgatás alatt is állottak emezekkel, s nemcsak vezetésük volt közös, hanem jórészt tanítótestületök is. Még ott is, a hol önállóan haladhattak czéljaik felé, rajt volt legalább tantervükön e közösség bélyege; hiszen a polgári leányiskolák eredeti tanterve alapjában véve csak másolata volt a polgári fiúiskolák tantervének. Elvi különbségeket alig találunk e kettő közt; legfelebb némi redukcziók történtek a polgári leányiskolák tantervénél egyik-másik tárgy anyagában és óraszámában. A polgári leányiskolák specziális hivatását alig hirdette egyéb a tantervben, mint a háztartástan és női kézimunka; a többi tantárgyak tanítási czélja nem is volt a polgári leányiskolák számára külön megállapítva; az illető helyeken mindenütt azt a stereotip utasítást találtuk: «lásd a polgári fiúiskola tantervét». Hogy a tanítás szelleme is ennek megfelelő volt a legtöbb helyen, világosan mutatja a főváros példája, a melynek polgári leányiskoláiból a női befolyást csaknem teljesen kizárták; a női kézimunka tanítóján kívül alig alkalmaztak tanítónőt, s az osztályok felügyelete, vezetése, az egész iskolai nevelés férfivállakon nyugodott. Pedig a főváros polgári leányiskolái legalább is annyi növendékre terjesztik ki évenkint nevelő hatásukat, mint az ország többi, összes e nembeli intézetei.

Nem is gyarapodtak polgári leányiskoláink kellőképen sem számban, sem erőben. Amannak útját állta (a főváros kivételével) a

vidéki községek indolenciája és szűkmarkúsága; ennek jórészben maga a tanterv s emez iskolák függő helyzete. Ismeretes dolog, hogy polgári leányiskoláink legnagyobb része vagy tisztán államköltségen, vagy legalább tetemes állami segélyezéssel áll fenn, s a főváros példáját vajmi kevés nagy, népes, vagyonos vidéki városunk követte. A vidéki polgári leányiskolák látogatottsága sem felelt meg általában véve a jogos várakozásnak, s jellemző, hogy ez iskolák növendékeinek arányag jelentékenyebb számát a legtöbb helyen épen nem a ker. polgári társadalom szolgáltatta. De ha a közönség nem is tanúsított olyan érdeklődést a polgári leányiskolák iránt, a mely megfelelt volna az értök hozott áldozatnak s a közműveltség kivánalmainak: tanügyi körökben kezdettől fogva sokat foglalkoztak velük s talán kelleténél is bővebben, gyakrabban s merészebben taglalgatták azok szervezetét. Tanügyi folyóiratokban, a napilapok tanügyi rovataiban, iskolai értesítőkben s tanítóegyesületekben úgyszólván megszakítás nélkül folyt a mozgalom a polgári leányiskolák szervezetének megváltoztatására. A vitatkozás természetesen csak akadémikus természetű volt, s távol van tőlünk, hogy annak akár egyes mozzanatait, akár főbb irányait mindenben helyeselnők; de annyi kétségtelen, hogy a mozgalom nem volt alap nélkül való, noha ezt az alapot a vitatkozók nem látták elég világosan, s ha látták is, bizony sokszor lábuk alol tévesztették. *A polgári leányiskolák helye nem volt kellő határozottsággal megállapítva az idő haladtával egyre gyarapodó nőnevelésünk rendszerében; az a hely, a melyet tényleg elfoglaltak, nem volt alkalmas rá, hogy hivatásuknak teljes mértékben megfelelhessenek.* Ez volt a baj. Közoktatási miniszterünk gyökerében ismerte fel a bajt, s midőn a felsőbb leányiskolák reformálásával kapcsolatban elhatározta a polgári leányiskolák szervezetének s tantervének módosítását is, intézkedéseivel nemcsak a helyes diagnózisról tett bizonyságot, hanem egyúttal elitélte azokat a mozgalmakat is, a melyek eddig folytak a polgári leányiskolák szervezetének megváltoztatása végett.

E tekintetben két irány vált ki különösebben: az egyik a polgári leányiskolákat gyakorlati irányban óhajtotta továbbfejleszteni; e végből az elméleti tárgyak rovására is szükségesnek látta a kézi-

munka-óráknak tetemes fölemelését s ezenfelül a meglevő négy osztálynak egy rájuk épített kézimunka-tanfolyammal való betetőzését. Ez a terv megfordúlt a felső nép- és polgáriskolai tanítóegylet egyik közgyűlésén is, s tetszéssel találkozott. A másik iránynak főképen a budapesti községi polgári leányiskolai tanítók voltak a főharczosai. Ők sem voltak megelégedve a polgári leányiskolák szervezetével; szűknek találták ez iskolák körözetét s ezen akép kívántak tágítani, hogy az évfolyamok számát ötre vagy hatra emelve, a tanításnak szélesebb alapra fektetését s magasabb színvonalra emelését sürgették. Az orsz. polgári iskolai tanáregyletben s közlönyében a Polgáriskolában építgették ezeket a légvárakat, sőt hivatalosan is bemutatták azokat a fővárosi tanácsnak. Az egyik irány szele az ipari iskolák felé, a másik irányé a középiskolák, illetőleg a felsőbb leányiskolák révébe igyekezett hajtani a polgári leányiskolák kis vitorlájú, nehéz járású hajóját. A hajó végre révbe jutott, de az imént nevezettek közül sem az egyikbe, sem a másikba.

A polgári leányiskolák új szervezete s az azt életbeléptető miniszteri rendelet igen helyesen akép intézkedik, hogy a polgári leányiskolák tantervét teljesen emancziplja a polgári fiúiskoláké alól s magát a polgári leányiskolát kellőkép beleilleszti nőnevelésünk rendszerébe. Nem épít foléje sem díszes tornyot a szem kápráztatására, sem emeletet a műhelyek helyiségeinek; hanem meghagyja régi formájában és rangjában s a hozzá legközelebb álló nőnevelő intézethez, a felsőbb leányiskolához kapcsolja szorosabban, a melytől eddig teljesen elszigetelve állott.

De a polgári leányiskoláknak csupán csak külső falai maradtak meg régi mivoltukban; a belső helyiségeket az új szervezet átalakította teljesen. Itt lebontott, megsemmisített mindent, a mi a régire emlékeztethetné a szemlélőt, s az új berendezéshez a felsőbb leányiskolák megfelelő négy osztályától vette kölcsön a kész mintát. Mindazt, a mit az új szervezeti szabályzat a polg. leányiskolák állására nézve megállapít, a hogy helyöket kijelöli a nőnevelő intézetek közt, s a mint megszabja kapcsolatukat a felsőbb leányiskolákkal: helyeseljük, örömmel üdvözöljük s üdvöseknek tartjuk, de *lehetetlen sajnálkozásunkat elfojtani a fölött, hogy a polgári leányiskolák régi*

tantervének utolsó betűje is eltörültetett, s ha már így kellett ennek megtörténnie, számukra nem készült önálló, új tanterv, hanem egyszerüen, s úgyszólván minden változtatás nélkül a felsőbb leányiskolák négy alsó osztályának új tantervével ajándékozták meg őket.

Azt hiszszük, hogy az a szorosabb kapcsolat, melyet a polgári leányiskolák s felsőbb leányiskolák közt az új szabályrendelet helyesen megállapított, nem követelte meg a polgári leányiskolák régi tantervének tökéletes feláldozását, s nem követelte meg különösen azt, hogy a másodrendű felső leányiskolának s a polgári leányiskolának teljesen azonos tantervök legyen. Ezzel az intézkedéssel a miniszteri rendelet tovább ment, mint a mennyire, nyiltan bevallva, menni szándékozott. Az új szervezetet életbeléptető miniszteri rendelet elismeri, hogy «a polgári leányiskolai oktatást a gyakorlatiasabb irány» jellemzi s utal arra, hogy ennek következtében «eltérések» vannak a polgári és felsőbb leányiskolai négy osztály tanterve közt; de mi az eltérések helyett a leggondosabb utánjárás mellett csak egyetlen egy oly eltérést találtunk, a mely nem pusztán stiláris természetű: azt, hogy a polgári leányiskolák kézimunkaterve különbözik némileg a felsőbb leányiskolaitól. A többi tantárgyak számában, beosztásában, anyagában, tanítási czéljában s az ezeket kisérő utasításokban pontról pontra, betűről betűre a legteljesebb megegyezés uralkodik a két tanterv közt. *A másodrendű felsőbb leányiskolák s a polgári leányiskolák tanterve — a női kézimunkát leszámítva — tökéletesen azonos.* Ne is áltassuk magunkat: tantervöket tekintve a polg. leányiskolák ezentúl csak névleg léteznek. A régi épület még áll, a régi feliratot hordja homlokán: de az iskolát magát új lakó foglalta el. *Hiába nevezzük őket polgári leányiskoláknak; másodrendű felsőbb leányiskolák azok,* melyek hasztalanúl hallgatják el nevüket: kilétük-milétük el nem tagadható.

Vagy van szükség a polgári leányiskolákra, vagy nincs. Ha nincs, töröljük el őket névszerint is; ha van, ne engedjük meghamisítani mivoltukat, hanem ápoljuk egyéniségöket, s rendeltetésükhez híven fejleszszük ezt tovább. Alig vonható kétségbe, hogy a polgári leányiskoláknak megvan a maguk létjogosúltsága, s hogy szükség van rájuk. A törvény is ezért gondoskodott felállításukról. A pol-

A polgári leányiskola új óraterve.

Osztály	Vallástan	Magyar ny.	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Számtan és mértan	Természetrajz	Vegytan és ásványtan	Természettan	Egészségtan	Gazdaságtan	Ének	Irás és rajz	Kézimunka	Testgyakorlás	Heti összeg	Fakultativ
I.	2	4 (3)	2 (0)	—	2	3 (5)	2	—	—	—	—	2	4 (5)	3 (2)	2 (0)	26 (23)	
II.	2	3	2 (3)	2 (0)	2	3	2	—	—	—	—	1 (2)	4 (5)	3 (2)	2 (0)	26 (24)	
III.	2	3	3	2	1 (2)	3	—	2	—	—	2	1 (2)	3 (4)	3 (2)	1 (0)	26 (27)	
IV.	2	3	3	3	1 (0)	3	—	—	2	2	—	1 (2)	2	3 (2)	1 (0)	26 (24)	Testgyakorlat.
Összesen	8	13 (12)	10 (9)	7 (5)	6	12 (14)	4	2	2	2 Házt. Könyv. v.	2	5 (8)	13 (16)	12 (8)	6 (0)	104 (98)	

* A zárójelbe tett számok a régi óraterv megfelelő számait mutatják, ott a hol változtatás történt.

gári leányiskola, mint neve is mutatja, a szó szoros értelmében véve más társadalmi rétegek követelményeinek kielégítésére van hivatva, mint a felsőbb leányiskola; s mert specziális rendeltetésük más-más, ehez képest különböznie kell tantervüknek is. Az egyik az elméleti ismeretekből kevesebbel is beéri, s a praktikus tudnivalókra és ügyességekre vet nagyobb súlyt; a másik az alaki képzésre fordít nagyobb gondot, s bár a theoretizálást kerülve, gyakorlati szellemben az életnek nevel, a praktikus tudnivalókra s ügyességekre csak annyiban vet ügyet, a mennyiben ezek az általános nevelés foganatosságának s harmoniájának megteremtésére szükségesek. Mondhatnók, — noha érezzük, hogy a kifejezés nem egészen találó — hogy az egyik inkább reális, a másik ideális képzést nyújt, jól megjegyezvén, hogy e két irány egymást ki nem zárja, s midőn szembe állítjuk őket, csupán túlsúlyukról lehet szó az egyik vagy másik iskolában.

A régi tantervben a polgári leányiskolai képzés emez iránya és szelleme határozottan ki is volt fejezve. A tanterv harmóniában állott az iskolák rendeltetésével; csupán részletes intézkedései szorúltak módosításra s tettek szükségesekké némi javításokat. A dolgok természetes fejlődésének rendje is azt javallotta volna, hogy a meglevő alapon építsünk tovább; s épen nem követelte, hogy egészen új alapot teremtsünk. Az új helyzet sem tett szükségessé ily radikális eljárást, mert hisz a polgári leányiskoláknak annyira fontos és üdvös kapcsolatba hozatala a felsőbb leányiskolákkal, s az egyik iskolából a másikba való átlépés megkönnyítése is minden nehézség nélkül lett volna foganatosítható a mellett is, ha különben mindegyik iskola a maga hivatásának él s a maga útján halad. *Csak arra volt szükség, hogy a két iskola tanterve közt meglegyen a kellő összhang, nem pedig arra, hogy a kettő azonosíttassék.*

Áttérve a részletekre, a felsőbb leányiskolai tantervnek mult füzetünkben közlött ismertetése után kevés a mondani valónk, hacsak az ott már elmondottakat ismételni nem akarjuk. Csupán abból a szempontból teszünk nehány megjegyzést, hogy az új tanterv a régi polgári iskolai tantervvel szemben milyen változtatásokat tüntet fel.

A tantárgyakban csak annyiban történt változás, hogy a *könyv-*

vitel és háztartástan (ez utóbbi csak névleg) mint önálló tárgyak eltörültettek s mind a kettő a *gazdaságtanban* (3. oszt.) mint névszerint új tárgyban talált elhelyezést. Új tárgyak gyanánt járulnak a régiekhez: *az egészségtan* (4. oszt.) és a *testgyakorlat* a három első osztályban kötelezőleg, a negyedikben fakultativ módon.

Az óraterv változásairól a mellékelt óraterv ad felvilágosítást, (333. oldal), melyben a régi óraterv heti óráinak számát zárójelbe tettük a mostaniak alá. Az egyes tárgyakat tekintve, az új tanterv csökkentette a *számtan, írás és rajz*, meg az *ének* óraszámait (összesen 8 órával); ellenben emelte a *magyar* és *német nyelv, történet* s *a kézimunka* óraszámait (összesen 8 órával); változatlanúl maradt a *hittan, földrajz, természetrajz, vegytan, természettan, egészségtan, gazdaságtan* (háztartástan, könyvvitel) óraszáma; fölösleget s különbséget tehát csak a *testgyakorlás* óraszáma (6 óra) képez a régi tantervvel szemben. Egy szóval az órák száma — az összegeket tekintve — csekély változást mutat; az új óraterv osztályonkint egy-két, az egész iskolában pedig összesen hat órányi emelkedést tüntet fel.

A polgári leányiskola óra- és tantervének külső képe tehát nem igen változott, s a mennyiben változott is, csak javára szolgál, mert az egészségtan és testgyakorlás fölvétele valóban üdvös gyarapítás; de annál nagyobb belső átalakúlása, a mint azt már fentebb kifejtettük, úgy hogy itt nemcsak rá nem ismerünk a régire, hanem nem is találjuk azt sehol. Hogy milyen inkonvenienciák származnak s származhatnak a gyakorlatban a másodrendű felsőbb leányiskolák tantervének a polgári leányiskolába való egyszerű áttételéből, nem szándékozom fejtegetni; csak egy körülményt emelek ki. Az egyes tantárgyak tanítási czélja a felsőbb leányiskolai tantervben mindenütt az egész, hatosztályú elsőrendű felsőbb leányiskolai képzésre való tekintettel van megállapítva; midőn tehát a tanítás czélja ily alakban a négy alsó osztály tantervével együtt (némi csekély, vagy épen semmi módosítással) átvitetett a polgári leányiskolába: oly ellenmondás állott elő, a melyet a polgári leányiskolai tanító aligha lesz képes megoldani. Pedig ha már a másodrendű felső leányiskola és polgári leányiskola tantervének előttünk ismeretlen s bizonyára a tárgytól idegen okból azonosnak kellett lennie; épen

a tanítási czél kitűzésénél és meghatározásánál lett volna még alkalom a két iskola különböző hivatására, egyéniségére és tanítási módjára a tanítót figyelmeztetni. A tanterv készítői elmulasztották, vagy nem is akarták felhasználni a kínálkozó alkalmat, s így azok, a kik a polgári leányiskolák önálló egyéniségének megőrzését óhajtanák s nem barátai a felsőbb leányiskolákba való megtörtént beolvasztásuknak, csak a miniszterium által kibocsátandó olynemű részletes *utasításokba* vethetik még reménységüket, a milyenek elkészítését mult közleményünkben a felsőbb leányiskolák számára is sürgettük. Ezek s az ezek alapján s szellemükben készített iskolai *kézikönyvek* még jóvá tehetik a bajt; különben tartunk tőle, hogy a polgári leányiskolai *tanítók* az új tanterv által felbátorítva felvont vitorlákkal fognak áthajózni a felsőbb leányiskolai tanítás vizeire. A hajlandóság amúgy is nagy — oly nagy, hogy betegségnek is beillik — iskoláinkban arra, hogy idegen területekre csapjanak át. Tapasztalásból tudjuk, hogy a középiskola mennyire szeret egyetemet, az elemi iskola középiskolát játszani. Előttünk van még a felsőbb leányiskolák példája; nem rég mult ideje, hogy ezek is a fiúközépiskolák szerepébe iparkodtak magukat beleélni, a mi bizony nem történhetett a felsőbb leányiskolai képzés kára, mondhatnók meghamisítása nélkül. Isten ne adja, hogy a polgári leányiskolák is erre az útra tévedjenek; de tartunk tőle, hogy ez fog történni, s koczkáztatva lesz mindamaz üdvös intézkedések sikere, a melyeket a miniszteri rendelet a polgári leányiskolák szervezetének átalakításában életbeléptetett.

Sebestyén Gyula.

A MISKOLCZI REF. FELSŐBB LEÁNYNEVELŐ INTÉZET.

(Levél a szerkesztőséghez.)

Tisztelt szerkesztő úr! Abban a hitben irom meg levelemet a miskolczi ref. felsőbb leánynevelő intézet szept. 27-én tartott örömünnepéről, hogy tudósításom a *Nemzeti Nőnevelés* olvasóit érdekelni fogja. Iskolánk díszes új épületének felavató ünnepe bár csak helyi esemény; de azért hatása és áldása messze túlterjed városunk határain. Sőt ha tekintetbe veszszük, hogy iskolánkat a társadalmi tevékenység teremtő szelleme és egyházunk ápoló gondossága hozta létre, mint ilyen némikép országos jelentőségre is tarthat számot. S midőn jól esik ezeket elmondhatnom, nem a hivalkodás vezet, mely távol van tőlem; hanem nőnevelésünk ügyének szeretete, a melynek javáért hőn kivánom, hogy a miskolczi ref. felsőbb leánynevelő-intézet megteremtésének példáját minél többen kövessék. Ezek után pedig átveszem a krónikás szerepét s tehetségem szerint híven igyekszem elmondani az új iskolaépület megteremtésének viszontagságait, a felavató ünnep lefolyását s magának az új korszakot kezdő intézet eddigi életének rövidre fogott, vázlatos történetét.

A tiszáninneni ref. egyházkerület 1886. június hó 28—29-dik napjain, Sárospatakon tartott közgyűlésében, kimondta, hogy az 1859. óta, felügyelete alatt álló miskolczi felsőbb leánynevelő-intézetet teljesen a kor színvonalára emeli az által, hogy tanerőit rendszeresíti, anyagi erejéhez képest illő fizetéssel látja el, s épületeit nemcsak kibővíti, hanem tápintézettel köti össze, melyben a növendékek olcsó, de tisztességes ellátásban részesüljenek. Egyszersmind kimondta, hogy a négy felsőbb osztályhoz négy alsó elemi osztály

csatoltassék, melyek azzal szerves összefüggésben, egy és ugyanazon igazgatás alatt a felsőbb osztályoknak előkészítő osztályai gyanánt, kellőleg berendeztessenek.

A határozat kivitelére Kun Bertalan püspök és Ragályi György kettős elnöklete alatt egy felügyelő bizottság neveztetett ki. Ezen felügyelő bizottság, mely legközelebb kebelébe női tagokat is fog választani, a reá bízott szellemi és anyagi munkát 1887. szept. 1-ső napjára bevégezte; az intézet új, díszes épületeinek kulcsát átvette s az újonnan szervezett nyolcz osztályú leánynevelő-intézetet átadta rendeltetésének.

De munkásságának eredménye felett érzett méltó öröme sokkal nagyobb volt, hogy sem azt az egyházkerület s Miskolcz város közönségével meg ne oszsza s Kun Bertalan lelkes elnökének, a tiszáninneni reformátusok ékesszóló püspökének indítványára elhatározta, hogy 1887. szeptember 27-dik napján örömünnepet tart. E napon volt t. i. összehíva az egyházkerület őszi közgyűlése Miskolczon, épen leánynevelőintézetünk helyiségébe.

Már előtte való nap sürgés-forgás volt a tanító-testület és növendékek közt. Téli zöldből, borostyánlevelekből koszorúkat fontak a széles folyósokra nyiló tápintézet ajtai felé «*Isten hozott!*» feliratot helyezvén azokba. A növendékekből már ez évre is megalakúlt öszhangzatos énekkar a zsoltárt és Kölcsey hymnuszát próbálgatta, melyeket elő fog adni az ünnepélyen. Minden arczon volt valami az örömből, a lelkesedésből, mely szívéből fakadt, ha a multat a jelennel összehasonlította. Kedves emlékű volt és marad az is; de ez, mint amabból kifejlődő új, lombos ág ízesebb gyümölcsöt kinál a jövőre.

Szeptember 27-dikén fél kilencz órakor gyülekezni kezdtek az egyházkerület tagjai s Miskolcz városának s a miskolczi ref. egyháznak képviselői. Gyönyörü őszi, aranyos reggel volt, mintha a legfőbb erkölcsi és szellemi erő is örülne, hogy itt alant, e kis csillagon, az ember örömünnepet rendez az erkölcsiség, a szellem eszméjének, eszményiségének.

Kilencz órakor pontban megérkeztek Kun Bertalan püspök és Ragályi György elnökök is, kiknek vezetése mellett a nagyszámú

közönség bevonúlt az intézet új épületének nagy termébe, melynek ajtaja fölött jól eső érzéssel olvasta mindegyik megjelent az oly sokat kifejező: «Isten hozott!» felirást. Kedves, lélekemelő jelenség, volt látni e bevonuláskor a közelebb-távolabb fekvő vidékek küldötteit, képviselőit. Itt voltak Zemplén, Abauj, Torna, Gömör, Ung Borsod esperesei, világi főgondnokai, egyházi, világi képviselői, tisztes, tudós öregek, életerős, lelkes, tudós férfiak, kiknek arczán oly szivesen olvastuk le a benső örömet. Itt voltak a sárospataki főiskola akadémiai és gimnáziumi képviselői, élükön az egyházi és világi algondnokokkal. Miskolcz városa hatósága s az ágostai s a református egyház és tanintézetek képviselői. Megérkezett a miskolczi református női filléregylet nagyérdemű elnöke özv. Szathmáry Királyi Pálné, a filléregylet tagjai kiséretében; majd az izraelita nőegylet elnöke dr. Grosz Józsefné. A nagy teremben két oldalt az intézet növendékei voltak felállítva, kik a püspök úr nehány, az ünnep czélját ismertető lelkes szavai után elénekelték öszhangzattal a CXXXVIII-dik zsoltárt. Egy jelen volt lelkes tanügybarát azt mondja erről: «a sziveket meglepte valami kimagyarázhatatlan édes szorongás s erőbe került az legerősebbeknek is, hogy szívökre szoríthassák vissza kitörni vágyó érzelmeiket. A kálvinista ének szépsége mellett nincs hatalmasabb apológia, mint a női ajkak harmóniája.»

Az énekre a püspöki ima következett, azzal a közvetlenséggel, a mely a tiszáninneniek főpásztorának adatott s az alkalmi imák természetéhez képest benne volt abban a kálvinista nevelés programmja is. Majd egymásután az intézet három kedves növendéke állott elő s kezökben díszes virágcsokorral üdvözölték az ő három legnagyobb pártfogójukat: a püspököt, Ragályi Györgyöt, az intézet világi gondnokát, és Ferenczy Lajost, a ki 10,000 frtos alapítványával lehetővé tette az intézet korszerű berendezését. Ezt a jelenetet sem lehetett végignézni lelki megindulás és felemelkedés nélkül. A beszédek keresetlensége, az a meghatottság, a melylyel azok elmondattak s az a hálaérzelem, a mely azokból kiömlött, átjárták a legerősebb férfi bensejét is. A püspök nyelve is rebegővé vált, a mikor ünnepelt társai nevében is köszönetet s buzdító beszédet intézett a hálás gyermekekhez, a kik — hiszszük a püspökkel

mi is — az iskolán túl is meg fogják szívökben őrizni e nap emlékét s a miskolczi ev. ref. leánynevelő-intézetet meg fogják dicsőíteni, a családban s társadalomban egyaránt. Míg a püspök így lelkesített, az alatt Ragályi György — mint rendesen — most is tárczája után nyult és a tápintézet javára 500 frt ajándékban adott kifejezést megillető-désének. Ezek után Tóth Pál igazgató olvasta fel programmszerű beszédét, a mely biztatás a jövőre és beszámolás a multakról. Végre a muzsák ajkán megzendűlt a nemzeti himnusz első és utolsó versszaka, a mivel a felejthetetlen szép ünnep véget ért. Az ünnepély jelentőségét mi sem bizonyítja fényesebben, mint az, hogy a «fehér asztal» szónokai is mind gyönyörűséggel időztek a «zöld asztal» friss emlékeinél, melyeknek hatásától nem bírtak szabadulni.

Tudósításom befejezéséül az első sorokban kifejezett igéretemhez képest s a t. szerkesztő úr engedelmével rövid vázlatát adom még iskolánk csaknem félszázados történetének. E czélból, azt hiszem, leghelyesebben cselekszem, ha Tóth Pál, intézeti igazgató ünnepi beszédéből közlöm az erre vonatkozó részt. Nála hivatottabb vezetőt és tolmácsot úgy sem találhatnék.

«A kezdeményezés dicsősége a miskolczi ref. egyházat illeti, különösen annak egykori nagyérdemű főgondnokát, gróf Vay Ábrahámot, a ki az 1844-ben tartott egyházi közgyűlésen határozattá emelte, hogy Miskolczon egy református felsőbb leánynevelő-intézet állíttassék. Az eszme valóságot 1846-ban nyert, midőn Karacs Teréz ismeretes írónő hivatott meg annak vezetésére.

De fájdalom, Karacs Teréz anyagi viszonyai nem voltak oly kedvezők, hogy a miskolczi ref. egyház szegénységét pótolhatta volna, s meg akarván felelni az egyház benne vetett bizalmának, de saját önérzete is azt sugalván, anyagi erején felülemelkedő kiadással igyekezett az intézetet fentartani. Nem lehetett.

A miskolczi egyház sem emelhette, fejleszthette, s a szükségtől való küzdelemtől meg nem menthette iskoláját. Igy örömmel ragadta meg az alkalmat, midőn az ötvenes évek végén, Zsarnay Imre indítványára, maga az egyházkerület komolyan gondolkodni kezdett a leánynevelés fontossága felett s elhatározta, hogy saját pártfogása és anyagi segélye mellett, a kor kívánalmainak megfelelő leánynevelő

intézetet állít, s czélszerűnek látta, hogy az eddigi intézetet az egyházkerületnek adja át. Ez megtörtént 1859. év október 8-án s első, ilyen az egyházkerület által választott igazgatója lett Dóczy Gedeon, jeles pedagógus, jelenleg a debreczeni ref. egyház által fentartott nyolcz osztályú leánynevelő-intézet igazgatója. Az átadás nem volt hátrányára az intézetnek. Erkölcsileg nagyobb tért foglalt a ref., illetőleg protestáns nőnevelés eszméje, s az egyházkerület főemberei lettek annak pártfogói, felügyelői.

De még mindig nagy hiány volt az, hogy nem volt az intézetnek saját helyisége. Vándorolni volt kénytelen időnkint. Igy 2—3 helyen telepedett meg, küzdve a pædagógia kívánalmaival és helyisége gyarlóságaival. Mig végre 1865-ben Pálóczy Horváth Máriának 5000, majd Bakos Ferenczné, született Szeremley-Császár Zsuzsánna 2000 frtos alapítványai képessé tették, hogy állandó helyiséget szerezzen. Igy jutott jelenlegi telkének s házának birtokához.

Egy ideig azonban még saját telkén is kezdetleges lehetett a berendezés, a mennyiben nem voltak iskolai tantermek és a mostani igazgatói lakosztály szobáiban folyt a tanítás; itt lakott az intézet vezértanára családjával, esetleg bentlakó növendékeivel együtt. A növendékek hosszú festetlen asztalok mellett, lóczákon ültek. Főtisztelendő Kun Bertalan püspök úr nem kezdhette meg főpásztori hivatalát szebben, mint hogy 1866—67-ben, tehát épen 20 éve, a telek keleti oldalán három teremből álló iskolaépületet emeltetett, melyekbe már a hosszú fehér asztalok mellé, karnélküli mozgatható székek rendeztettek be.

1872-ben Dóczy Gedeon megvált az intézettől, hogy elfoglalja a sárospataki fitanító-képezdében az igazgatói állást. Ugyanez év julius 9-én, a Sárospatakon tartott közgyülés csekély személyemet választotta meg. Már én azon korban léptem ide, midőn a nőnevelés kérdését egyház, társadalom, állam, mindinkább előtérbe hozta. Igy csekély tehetségemet a kor szelleme segítette arra, hogy intézetünket szellemileg fejleszszem, a főtiszteletü egyházkerületnek anyagi áldozatai mellett. A miskolczi társadalmi élet jótékonysága is nagy tényező volt intézetünk sorsának jobbra fordításában. Évenkint társas összejöveteleket tartottunk, melyeknek jövedelme 1872-től mai

napig meghaladja a 4000 forintot. Igy vált lehetővé, hogy intézetünket oly eszközökkel is felszereljük, melyeket a kor és a törvény megkövételtek. Tanerőink száma évenkint növekedett, úgy hogy 1876-tól fogva minden szaknak megvolt a maga rendes tanítója, csakhogy, fájdalom, nem rendes tanerő. Ezen időtől kezdve, behoztuk a női tornászatot is, s nyolcz tanerő működött folytonosan. Jövedelmünket a tandíj, a főtiszteletű egyházkerület évenkinti 600 frt segélye, egyké szerény alapítvány kamata s ismét és ismét a miskolczi társadalom, a protestáns hagyományos buzgóság képezte.

Azon idő alatt, melyben már én vezetem az intézetet, az egyházkerület több mint 10 ezer forintot adott segélyül az intézet fentartására. 1876—1880-ig a megpróbáltatás nehéz napjai viradtak iskolánkra. Hatalmas két versenytársa: a római katholikus zárda és polgári iskola megpróbálták életképességét. Még ehez járult az 1878-iki árvíz pusztítása is, mely alkalommal megtörtént az a csaknem hihetetlen dolog, hogy a nagy telek kerítéseit a telek egy részének eladása árából kellett felépíteni. Egy harminczegy éves intézmény nem kapott segélyt sehonnan sem!

Ily árva leány módjára, de a ki szorgalmas, jólelkű s élni kíván, ismét a protestáns buzgósághoz fordult, s főtisztelendő Kun Bertalan, püspök és id. báró Vay Miklós főgondnok urak aláírásával segélyadásra szólította fel az áldozatra kész híveket. Egyházkerületünk szíve is melegebben kezdett dobogni, s a segélygyűjtés eredménye részint évenkinti, részint egyszer mindenkorra tett 500, 200, 100, 50 frtos alapítványokban mintegy 5000 frt lett. Ezen összeg azonban a mult évben teljesen elfogyott. Intézetünk a lét és nemlét zátonyára jutott ismét. De a gondviselés ott segít, hol a veszély legnagyobb. Már korábban támadt nagylelkű világi uraink közül egy Ragályi György pártfogónk, ki mint nemesszívű gyermektelen ember, úgy ápolgatta iskolánkat, mint gyermekét, nem lévén esztendő, melyet a jótékonyság legnemesebb erénye az ő nevéhez nem fűz. Majd 1880-ban a jótékonyságáról, áldozatkészségéről oly előnyösen ismert Ferenczy Lajos úr 10,000 forintos alapítványt tett le egyházkerületünknél intézetünk javára. E nagyobbszabású alapítvány adott határozott lendületet iskolánknak, mert

ez alapját képezhette azon összegnek, melyen egyházkerületünk rég óhajtott tervét, a tápintézet építését keresztülvihette. És valóban, az eszme körül csoportosulván néhány lelkes ügybarát, mult év 1886. junius 28—29-ik napjain, Sárospatakon tartott közgyűlés 15-ik számú határozata kimondta, hogy tápintézet építtessék, melyben leánygyermekeink olcsó, de tisztességes ellátást találjanak. Ez eszmével kapcsolatban kimondatott, hogy a tanerők állása rendszeresíttetik, egy új szaktanár hivatik, s iskolánk szellemi berendezése az állami felsőbb, vagy polgári leányiskolákkal egy színvonalon álljon. De ugyanazon határozat kimondja, hogy a miskolczi ref. egyház állítson egy jól berendezett 4-osztályú elemi leányiskolát, mely a felsőbb 4 osztálylyal szerves összefüggésben, az intézeti igazgató felügyelete alá helyeztessék. Mikuleczky István, egyházi főgondnok lelkesültséggel párosult erélylyel vívta ki e sikert, melyhez a miskolczi női filléregylet, özvegy Szathmáry Király Pálné ő méltósága kezde ményezésére, 3000 frttal járult.

Felolvasásom történeti részét néhány, nem épen érdektelen statisztikai adattal végzem. 1859 óta, tehát mióta az egyházkerület ez intézet felügyeletét átvette, intézetünkben tanult összesen 1972 növendék. A jelen iskolai évre beiratott 100; összesen tehát a mai napig 2072 növendék látogatta intézetünket. Ezek közül református: 1017, ágostai: 681, r. katholikus: 204, m. vallású: 170. Miskolczi 911, vidéki 1161.

Áldja meg Isten azokat, a kik e jótékony intézetet megszilárdítani buzgók, áldozatkészek valának. Virágozzék sokáig s hirdesse a jót, az igazat, a szépet az egyházkerület, a miskolczi egyház, s hazai nőnevelésünk díszére!»

A szebb jövőnek indult intézet derek igazgatójának ez óhajtását ismételve, s tudósításom fogyatkozásáért bocsánatot kérve, maradok teljes tisztelettel

(Miskolcz, 1887. okt. 10.)

—*a* —*a*.

A NŐK EÖTVÖS ÉS KEMÉNY REGÉNYEIBEN.

(Második közlemény.)

II.

Csak egy írónk van, ki Eötvöst a jellemzésben fölülmulja és ez b. Kemény Zsigmond. Regényeiben a legkülönbözőbb női jellemek vonulnak el szemünk előtt, és mindegyik érdekes, mindegyik élethű, s a mi fő, mindegyik tökéletes, különálló egyéniség, mely teljes figyelmünket igénybe veszi és a melynek kifejlését az elbeszélés folyamában feszült érdeklődéssel követjük.

Igy alig van regény, mely eredetibb és jobban kidolgozott jellemet bírna felmutatni, mint a milyen *Tarnóczy Rebeka* az «Özvegy és leányá»-ban. Zsémbes, pörlekedő háziasszony, ki az egész házban senkit sem hagy békében. Folyton betegségéről, közeli haláláról beszél; de e mellett a legegészségesebb, kövér, piros-pozsgás arczú asszony. Férjével örökösen veszekedik, kínozza őt a mivel csak lehetséges és legjobban gyötri vallási vitatkozásaival, melyeket a férfi ki nem állhat; mégis, ha megúnva feleségét az öreg Tarnóczy a szomszédos Mikes családhoz megy mulatni és kárpótlást keresni otthona kellemetlenségeért, Rebeka asszony egészen magánkívül van féltékenységében és haragjában. De midőn meghal a férj, Tarnóczyné minden cselekedetét úgy akarja feltüntetni, mintha az csak férje emlékének tiszteletben tartása végett, az ő nézetei, szokásai iránti pietásból történnék. Ezért veszekedik, ezért él jól, ezért akarná elégettetni a szombatosokat. Gyönyörű szép, fiatal leányát ezért kényszeríti Mózes könyve, Ruth, Habakuk próféta olvasására és egy ötven éves emberhez akarja férjhez adni azon hazug és rágalmazó indokolással, hogy férje halálos ágyán a köztük létező vallás-különbség miatt megtiltotta, hogy a leány egy Mikes fiúhoz menjen

nőül. Tökéletes Tartuffe női alakban, de visszataszítóbb, gonoszabb ennél. Istent és a szentek nevét hordja ajakán, főbüszkesége, hogy vallásosnak, kegyesnek tartják, de alattomban uzsoráskodik, kapzsi, pénzsóvár, nincs se szíve, se lelkiismerete.

Leányát a Mikesek elrabolják és Tarnóczy Rebeka szinte örül e tettnek, mert eszközül szolgálhat neki a Mikes család megsemmisítésére. Hogy az elrablás által leánya becsülete és jó hírneve forog veszélyben, az őt legkevésbbé se bántja. Bosszúvágyának megvan a maga lélektani alapja; azt hiszi, hogy a Mikesék házában hidegült el iránta férje és gyűlölete oly mély, hogy boszúját kiterjeszti még azokra is, kik semmit sem vétettek ellene, csakhogy még mélyebben sujtsa a családot. De e főozéljához még mellékesebb érdekek is fűződnek. A katholikus Mikes család megrontásával be akarja bizonyítani, hogy mily buzgó protestáns, és ha a Mikesek birtoka kezébe kerül, vagyona megkétszeresedik.

A bosszúvágy annyira fokozódik lelkében, hogy egyike a legkedveltebb képeknek, melyet a képzelet eléje teremt, az, hogy miként fogja még a halottakat is kihányni a gyűlöltek családi sírboltjából.

Határtalan dühe és boszúvágya irtózatos szavakban tör ki, midőn a fiatal Mikes Jánost mint rabot viszik el mellette.

Leánya Sára kénytelen férjhez menni az öreg Haller Péterhez, de nem sokára az esküvő után megöli magát. Tarnóczy Rebeka még most sincs megtörve. Egyetlen egy könnyet sem ont fiatal, szép, angyaljóságú leányáért; legmélyebben azt fájlalja csupán, hogy egy Tarnóczy leány egy Mikes fiú iránti szerelemből lett öngyilkossá és hajmeresztő módon átkozza a boldogtalan teremtést. De midőn elhangzott az átok, mégis megborzad, kezdi furdalni a lelkiismeret és egy kis ideig bánat vesz rajta erőt. Célját azonban még most sem veszíti el szeme elől, leánya halála is csak bosszújának eszközévé lesz, ő maga viszi a hírt Mikes Jánosnak, ki Sárát szenvedélyesen szerette, és ezáltal az ifjút lelkileg tökéletesen megsemmisíti. De bosszújával ennél többet nem ér el. A fejedelem megkegyelmez a nőrablás bűnéért bevádolt családnak. Tarnóczy Rebeka nem könnyezett, midőn egyetlen leánya halva feküdt előtte, mert az ő lelké-

ben nincs meg a szeretetnek egy szikrája sem, és mert minden csapás ellen érzéktelenné teszi őt az égető bosszúvágy és a remény, hogy azt teljes mértékben kielégítheti. E gondolathoz kapaszkodik szívós, megdöbbentő erővel, e remény összeforrt egész lényével, és e nélkül nem képes élni egy pillanatig sem. Nem leányának ravatalánál, hanem akkor szakad meg szíve, midőn e reményét meghiúsulva látja, midőn azt tapasztalja, hogy bosszújának tervei mind romba dőltek; kegyetlen reményeivel együtt megszűnik élete is.

E jellem oly egyöntetű, oly szilárd, oly következetes, hogy e tekintetben jobbat nem mutathat fel irodalmunk. Elejétől végig egy és ugyanaz, és nincs egy pillanat sem, melyben megtagadná önmagát.

E regény többi nőalakjaira visszatérek később, és itt az ellentét kedveért szólok Keménynek egy másik bosszúálló női jelleméről, mely merőben különbözik az előbbitől.

Eleonóra («Gyulai Pál»-ban) a leghívebben, legodaadóbban szerető kedély, erélyes, mélyen erkölcsi jellem. Jómódú, régi nemes család sarja, megszeret egy hozzá nem méltó, közönséges kalandort, atyja ellenzése daczára is férjhez megy hozzá, eltűr vele minden nyomort, minden nélkülözést és a világ szeme elől rejtőzve, csupán szerelmének él. De férjét Gyulai Pál, Báthori Zsigmond fejedelem iránti hűségből, elfogatja, bebörtönözteti és meggyilkoltatja. E pillanattól fogva a szelid nő keblében csak egy indulat él: a Gyulai iránti gyűlölet, csak egy szenvedély: a bosszú, melynek kiviteléért imádkozik minden reggel és minden estve térdre borúlva saját férjének, Sennonak koponyája előtt, melyet titkon kiásatott a sírból. Feláldozza lelki nyugalmát, női becsületét és bosszúját kielégíti. Gyulaival szemben, ki őt imádja a nélkül, hogy kilétéről sejtelme volna, és kit ő is szeretne, ha nem tudná, hogy férjét megölette, borzasztó kitartással játsza szerepét. Szépségével, szellemével, a fejedelemmel való kaczérkodásával a legmagasabb fokig csigázza Gyulai szenvedélyét, és odáig akarja vinni a dolgot, hogy ez előtte leborúlva esdekeljen tőle szerelmet. De Gyulai uralkodik magán, és így kikerüli azt a megaláztatást, hogy Eleonóra gúnykaczajjal taszítsa vissza magától, mint a hogy szándékában van. A harczot,

mely Eleonora lelkében a bosszú és becsületérzet között dúl, lázas reményét, hogy megbosszulhatja magát a nélkül, hogy becsületét feláldozná, mely több előtte az életnél, de nem becsesebb még sem mint bosszúja, megrendítő módon festi a költő. Eleonóra végre, midőn már elkerülhetetlen, a fejedelem kedvesévé lesz és kieszközli ettől, hogy Gyulai fölött kimondja a halálos ítéletet. A kivégeztetés előtti éjjelen álruhában elmegy Gyulaihoz a börtönbe, fölfedezi előtte kilétét és átkával teszi még kínosabbá a boldogtalan férfi utolsó pillanatait.

Eleonóra azután kolostorba vonulva, testének sanyargatásával, zaklatott lelkének égő fájdalmával vezekel iszonyú tetteért. De itt is rendkívül erősnek bizonyúl, külsőleg márványhidegnek, tökéletesen nyugodtnak látszik, soha egy köny, egy sóhaj nem árulja el környezetének, hogy mennyire szenved.

Eötvös nőalakjai között nincs egy sem, mely érdekesség tekintetében megközelítené e rendkívüli jellemet, mely mély szenvedélyével, iszonyú bosszújával nem egy közös vonást mutat fel a Nibelungok hatalmas Krimhildjével.

De ezek és ilyenek mellett tudott Kemény festeni oly nőt is, kinek lelkében még csak egy szikrája sincs a dúló szenvedélynek, ki szerény, szende, igénytelen, nyugodt és mégis határtalanul tud szeretni. Ilyen *Elíza* a «Férj és nő» cz. regényben. Férje hűtelen lesz hozzá, Elíza ezt tudja, de szótlanúl szenved, és még egy mozdulattal, egy tekintettel sem árulja el féltékenységét. Férje kinyilatkoztatja, hogy soha sem szerette; de még ekkor sem ejt ki egyetlen egy szenvedélyes szót sem, csak komolyabb lesz, büszkébb, a szerencsétlenség mintegy fölemeli. Beleegyezik az elválásba, de ez csak úgy mehet végbe, ha Elíz azt hozza fel a válópörben indító okul, hogy atyja erőltette a házassághoz. Elíz azonban nem akar semmit sem állítani, a mi nem felel meg a valóságnak, és szerelmét meg éppen nem akarja tagadni. De látja férjének szenvedését, meggyőződik róla, hogy csak úgy lehet megint nyugodt, ha új szerelmének élhet, és így a még mindig és talán még jobban imádott férj boldogságáért lemond a magáéról és beleegyezik az utolsó nagy áldozatba is. De a férj, megrendítve nejének véghetetlen, mindent eltűrő,

mindent megbocsátó szerelmétől, látva, hogy mily jellemtelenül, álnokúl bánt el vele, és az új viszony megszakítására, mi már különben sem változtatna a helyzeten, nem lévén képes, öngyilkossá lesz.

A nő boldogtalan, de nem esik kétségbe; életben tartja a gyermeke iránti szeretet.

Ime egy nő, ki szeretni tud a szó legnemesebb értelmében; nincs benne szenvedély, de oly mélység, oly bensőség, annyi önmegtagadás, hogy az ember önkénytelen bámulattal és tisztelettel adózik e jellemnek.

Hiú, tetszésvágyó, könnyed gondolkozású, de naivságában és kedélyességében rendkívül megnyerő alak *Naprádiné* az «Özvegy és leányá»-ban. Valósággal megtörténtnek hiszi még a legbizarabb meséket is, és a vasorrú bábák létezésére akár meg is eszküszik. A korában megjelent verses regényeket és elbeszéléseket legnagyobb hévvel olvasgatja, a mi csak növeli eszejárásának kalandosságát. Társalgása rendkívül eszes, ügyes és bár mindenkinek szeretne tetszeni, mást soha nem irígyel. Gondok nem is üthetnek fel tanyát csinos fejecskéjében, és ha már egy kissé el is komolyodik, csipkék és ruhák láttára rögtön elsímulnak homlokáról a redők. Valódi jóság és nemesség mind a mellett nagy hatással vannak rá, és ő, ki annyira érzéki, a csunya, öreg Haller Pétert is szépnek látja néha, mert csodálja lelkületét. Naprádiné jelleme is egészen következetesen van kidolgozva, mindig és minden cselekedeteiben ugyanaz a felületes, kalandokat kedvelő, jószívű, kedves teremtés.

Szép, komoly jellem *Laczkó Klára*, egy szegény szombatos pap hitvese a «Rajongók»-ban. Gyönge, finom testben rendkívül erős lélek, melynek legjellemzőbb vonása a bűntől való iszonyodás. Sejti, hogy férje, ki szokatlan meghatottsággal és különös szavakkal búcsúzik tőle, mielőtt hosszabb időre távozik falucskájából, valami rosszat akar elkövetni. Hogy férjét visszatartóztassa a bűntől, elhagyja kis otthonát, elszakítja kisdedét keblétől és idegen kezekre bízza, kiteszi a másikat télnek, fagynak, egy nagy út veszélyeinek és fáradalmainak, s elindul vele felkeresni férjét, azzal a szilárd elhatározással, hogy eltűr vele és érette minden nyomort, legyen az bármily nagy, csakhogy jelleme tiszta maradjon. Kemény legszebb

rajzai közé tartozik a fejezet, melyben leírja, hogy a fázó, éhező anya reszkető ajkakkal mint mesél a kocsin tündérregéket remegő kis fiának, hogy azt megnyugtassa és türelemre bírja. Kétségbeesése, midőn meghallja, hogy férje kém, határtalan. Lorántffy Zsuzsánna, Erdély fejedelemasszonya, udvarába fogadja, és az egyszerű szombatosnő annyi tapintattal mozog a főrangú hölgyek között, hogy senki sem gyanítja kilétét és a legemésztőbb gonddal és bánattal szívében oly nyugodtságot, oly derűt mutat külsőleg, hogy mindenki irigyli és a legboldogabb lénynek hiszi. Pedig mennyi szenvedés rejtőzik e vidám külső alatt!

Férjének borzasztó sorsa elveszi lelkének minden derűjét, és a világtól visszavonulva, örökös gyászban csak gyermekeinek él és jótevő angyala lesz a vidéknek, a hol lakik.

Ezeken kívül az érdekes nőalakok egész sorával találkozunk Keménynél, de bár ezek mindegyike megérdemelné, hogy különkülön foglalkozzam velök, e dolgozat kerete nem engedi meg, hogy azokra is kitérjek.

Izabella királynő a «Zord idő»-ben, a jó anya, a nemes indulatú, művelt, tanult nő, kinek egész gondolkozás módját, politikáját megváltoztatja a szerelem. Ki gyönge, síró asszonyból büszke, parancsoló királynővé lesz nyomorúságos helyzete daczára, ki csak azt az eszmét akarja megvalósítani, a melyet ideálja, Frangepán Orbán pendített meg a politikában.

Lorántffy Zsuzsánna, Rákóczy hitvese, a mély kedélyű, eszes, házias, igazságos, fejedelemnő, ki férjének azt mondja, hogy: «Összekulcsolt kezekkel, térdre borúlva könyörögnék kegyelemért, ha értésemre jutna, hogy Erdélyben valaki vallásáért itéltetik halálra.»

Báthori Zsófia a szeszélyes, igéző, kellemes, hitén rajongón csüggő fiatal leányka, ki szegénynek mondja magát minden gazdagság és fényűzés közepette, mert hitétől meg kellett válnia és ki minden ifjusága mellett meg tudja becsülni az egyént a legegyszerűbb és legszerényebb emberben is.

Pécsi Debora, a gyönyörű hajadon, kinek egész élete el van tévesztve, mert függ a külső fényen, rangon, míg szíve tulajdonképen

a valódi érdemet szereti és becsüli. *Tarnóczy Sára* az ártatlan, kedves, költői teremtés, kinek egész lényén uralkodik a szerelem és és kit saját anyja foszt meg az élet minden örömétől és boldogságától.

És e sok női jellem között nincs kettő, mely hasonlítana egymáshoz és ha egyenlő tulajdonságokkal bírnak is, mindegyiknél másmás módon nyilatkoznak azok. És ez ép úgy áll regényeinek mint novelláinak számos kitünően rajzolt nőalakjaira. Más a kaczérság Naprádinéban, más Idunában («Férj és nő»), más Saroltában («Szerelem és hiúság cz. novella). Tarnóczy Rebeka, Eleonóra: bosszuálló mind a kettő, de mily óriási a különbség közöttük. Kemény nőalakjai mind határozott individualitással birnak. Legtöbbnyire szilárdak, erősek akár szeretetökben, akár gyűlöletökben, szenvedélyök nagy, mély és tartós, és még az is, kiről azt hinnők, hogy «gyönge gyöngyvirág, mely a harmattól lehajlik, melyet a napsugár elhervaszt», a szenvedésben és tűrésben, vagy a fájdalom heroikus elpalástolásában tanúsítja lelki erejét és nagyságát. Tehát Kemény felfogása a nőkről tökéletesen elüt Eötvös felfogásától, ki nőalakjait felruházta szeretetreméltó, kedves tulajdonságokkal, de nem a lélek erejével. Eötvös néha egész oldalokat tölt be személyei lelkületének leírásával. Kemény ritkán ír le. Személyeit cselekedeteikből és saját szavaikból ismerjük meg. Eötvös gyakran mondja el valakiről, hogy erős akaratú, a kiben az elbeszélés folyamában vajmi keveset nyilvánul e tulajdonság. Kemény ily hibába sohasem esik. Alakjai egyöntetű, gyönyörű alkotások, és a ki egyszer megismerkedett velök, az nem is felejti el őket egyhamar és annak mások nem is tetszhetnek egy könnyen.

Eötvös nőalakjai általában csak szeretetet ébreszthetnek, vagy részvétet. Szánjuk őket gyengeségökért, szeretjük őket lágy kedélyök, egész bájos, igéző lényökért.

Kemény tragédiákat írt regények alakjában és személyein e szerint csak kevés derű ömölhetik el. Sorsuk tragikus, de e tragikumot jellemök idézi elő. Nőalakjai legkevésbbé sem szentimentálisak. Hol megrendít mély, komoly szenvedélyök, hol tiszteletet ébreszt rendkívüli nagyságok, hol bámulatra ragad lelki erejök.

Nincs egy regényírónk sem, ki nála szebb, jobb, érdekesebb alakokat teremtett volna és mégis mily csekély elterjedésök és különösen mily kevés nő olvassa azokat, még olyanok közül is, kik műveltségöknél fogva képesek volnának megérteni ritka szépségöket. Hölgyeink restelik bevallani, hogy még nem olvasták az ifjabb Dumas utolsó színművét, vagy Ohnet legújabb regényét; de hogy Kemény nevét csak az irodalomtörténet lapjain látták valamikor, ki ütközik meg ezen? Pedig ha vannak regények, melyek megérdemlik az elolvasást és nemcsak az elolvasást, hanem a komoly tanulmányozást, az osztatlan figyelemmel való belemélyedést, úgy azok Kemény regényei legelső sorban. Irójuk tudós volt, nagy költő és nagy emberismerő.

(Lugos.) Subert Zsófia.

A MAGYAR NYELV TANÍTÁSA AZ IDEGEN AJKÚ ISKOLABAN S A GRAMMATIKAI MŰSZAVAK.*

(Felolvastatott a fiumei tanító-egylet 1887. junius havi közgyűlésén.)

Bizonyára nincs körünkben senki, kinek egyik legfőbb gondját ne az képezné, vajha tanításának tárgya hasznos, a reá fordított nagy fáradságra valóban érdemes, tanításmódja könnyű, helyes, eredménye maradandó s a növendék későbbi életére nézve is becses lenne. A helyes módszerre megtanít a methodika és didaktika, de csak általános szabályokat nyújtanak, ezeket az egyes specziális viszonyokra alkalmazni, esetleg módosítani: a mi feladatunk.

Minden ember a maga baját tartja a legnagyobbnak, minden tanító a saját tárgyát a legfontosabbnak; természetes tehát, hogy nekem a magyar nyelv tanítása okozta a legtöbb gondot. De hogy nemcsak nekem, arról tanúskodik a t. választmány ama határozata, hogy a fentebbi tétel kidolgozásával megbizott.

Teljesen felfogom a tárgy fontosságát, a mely nem egy okos fejnek adott már gondot. Omlott a tinta és a szó s a sok vitatkozásnak az lett a vége, hogy mindenik okos fej a saját magáét tartván a legokosabbnak, megmaradt eredeti álláspontja mellett. Én természetesen épen ellenkezőleg, nem tartom magam illetékes bírónak ez ügyben, csak felvetem a kérdést, elmondom szerény nézeteimet, köszönettel fogadom a helyreigazítást és készséggel rendelem alá eddigi tanítási módszeremet egy helyesebbnek.

* Ezen értekezés egyik-másik részletéhez még szó fér, de azért érdemesnek láttuk közlését, mert a magyar nyelvnek idegen ajkuak közti tanításáról nem egy józan elvet s gondolatébresztő tanácsot találhatunk benne.
Szerk.

Ennek a fejében azonban kérem becses türelmüket, hogy elmondhassam általános nézeteimet a magyar nyelv tanításáról, különös tekintettel az idegen ajkú gyermekekre.

Mindennapi tapasztalat, hogy az anya-nyelvet puszta hallomás, hangutánzás útján tanulja meg a gyermek, és pedig úgy, hogy a mennyire lelki világa terjed, két-három év alatt egész érthetően ki tudja magát fejezni. Sőt új szavakat is képez, új mondatfordulatokat alkot akkor, mikor még sejtelme sincs arról, hogy a nyelvnek beczikkelyezett törvényei vannak; és olyanokat, melyek számos esetben tökéletesen helyesek, ha nem is a szigorú nyelvtani szabályok, de mindenesetre a benne élő nyelvérzék szempontjából. Teszi azt a gyermek úgyszólván öntudatlanul, szinte gépileg, nem az etimológia, hanem az analógia útján. Példát nem hozok fel, a t. tanító-egylet minden tagja bizonyosan ismeri a gyermeki kedély és ész ezen naiv, feledhetetlen alkotásait.

És ugyanazt tapasztaljuk a felnőtteknél. Az egyszerű földmíves, ha sohasem járt is iskolába, ép és tiszta értelem mellett, úgy bírja az anyanyelvét, hogy nemcsak meg tudja magát értetni, hanem hatni is tud vele. Új képzetekre, új fogalmakra új szavakat, új mondatalakokat is tud alkotni, még pedig gyakran olyanokat, melyek a nyelvtudomány szigorú kritikáját is kiállják; és nem ritkán példaképekül szolgálnak annak a nép emberének a szó- és mondatfűzései, kinek sohasem volt nyelvtan a kezében. Ennek az állításnak a bebizonyítására sem hozok fel példákat; hiszen mindnyájan tudjuk, hogy csak azóta tündöklött fel a magyar nyelv szépsége a maga tiszta valóságában, mióta újkori költőink a nép ajkáról lesték el az ő tős-gyökeres kifejezésmódját.

És azért ama kérdés támad lelkemben: mire való általában mind az elemi, mind a polgári iskolában az *anyanyelv* tanításánál az apró részletekre szedegetett nyelvtani szabályokkal tölteni meg a gyermek lelkét s az elemezés kínpadjára kényszeríteni elméjét? Vajjon jobb gazdasszony, jobb anya, egy szóval okosabb, hasznosabb nő lesz-e tőle a leánygyermek? Mit nyer vele úgy a leány, mint a fiú értelemben, érzelemben, testi vagy lelki erőben? Mert

végre ennek a fejlesztése minden tudománynak és tanításnak a végczélja még az alsó iskolában is.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy a gyermeknek egyáltalában semmi fogalma ne legyen a nyelvtanról; szó sincs róla! Okvetetlenül tudjon belőle annyit, a mennyit tudnia kell, hogy a szavak és mondatok számos alakúlása közt mint megannyi jó ismerős közt járhasson. Csak azt mondom, ne csináljunk belőle studiumot, ne magoltassunk vele nyelvtani szabályokat, ne kényszerítsük lelkét az *elemezés* fárasztó munkájára, a mi a legújabb időkig a nyelvtani tanítás főczélja volt.

Adjunk jó olvasókönyvet a gyermek kezébe, nyelvtani tankönyv legyen a tanító magyarázata. Magyarázatának tárgyát merítse az olvasmány szavaiból s önmaga által előre megállapított alapon és tervezet szerint építse fel a gyermeknek magyar nyelvtani ismereteit. Ily úton folyton-folyvást magával a nyelvvel foglalkoztatjuk a lelket, egyúttal azonban a nyelvtanból is megtanúlja a növendék mindazt, a mit és a mennyit ilyen korban tudnia kell.

El vagyok készülve azon ellenvetésre, hogy ez legfeljebb azon tanulókra nézve áll, kiknek magyar az anyanyelvük. De mit tegyünk azon gyermekekkel, kiknek nem a magyar nyelv az anyanyelvük? Már pedig hazai iskoláink egy nagy részét ilyen gyermekek látogatják.

Ugy van, és ezt semmi esetre sem szabad a magyar nyelv tanításánál szem elől téveszteni. Mielőtt a magyar nyelv tanulásába kezdene a gyermek, már bír némi ismerettel saját anyanyelvének tanából. Mit csináljon már most ezzel a tanító? Hagyja egészen figyelmen kívül? Ugy.e bár nem? Mert ez ép úgy hiba volna didaktikai, mint pedagógiai szempontból; mert akkor nemcsak két nyelv, de kétféle nyelvtan is nyomódnék le a zsenge gyermekfejbe, és akkor — ha párhuzamosan nyomódnék le — az egyik (legnagyobb részében) azért ártalmas, mert felesleges, s a mi felesleges, az teher. Ha pedig ellenkezőleg nyomódik le, akkor meg épenséggel ártalmas, mert nemhogy világosságot terjesztene, de zavart okoz a gyermek fejében.

De még ha semmiféle nyelvtani ismeretet sem hoz magával a

gyermek, még akkor sem tartom czélszerűnek a magyar nyelvtan *külön* tanítását. És pedig azért nem, mivel az a czélunk, hogy a gyermek lehetőleg rövid idő alatt magyarúl értsen beszélni és írni és lassan-lassan magyarúl gondolkodni tudjon. Ezen czélt pedig szerintem úgy érjük el a leggyorsabban és a legbiztosabban, ha a magyar nyelv tanításánál is ama pedagógiai alap-elv szerint járunk el: az *ismertről* az *ismeretlenre*. Az idegen ajkú gyermek előtt a magyar nyelv az ismeretlen, az ő anyanyelve az ismert. Ezen nyelv sajátsága szerint gondolkodik, és annál fogva ezen gondolkodásmódjához kell alkalmazkodnunk az iskolában is akkor, mikor a magyar nyelv grammatikai sajátságait felfoghatóvá akarjuk tenni előtte, különben talán sohasem tanúlja meg a magyar nyelvet, a mint azt, fájdalom, gyakran tapasztaljuk az iskolában és az életben egyaránt. Hány idegen ember él évek hosszú során át közöttünk és nem tanul meg jól magyarul, mert elméje nem vezettetett rá az ismertről az ismeretlenre. Anyanyelve mind alak-, mind mondattani tekintetben rendkívül elüt a mienktől s a magyar nem hozatott kellő vonatkozásba azzal a nyelvvel, melyen ő gondolkozik. A ki magától tud gondolkodni, az rá is jön, de hány ember képes erre? A gyermektől meg épenséggel hogy lehessen azt csak kívánni is? Azután meg mire való az iskola s az iskolában a magyar nyelv tanítása?

E szerint tehát várnunk kell, mig az idegen ajkú gyermek az ő anyanyelvének nyelvtanát tanulja meg? kérdezheti valaki. — És én nem habozom azt adni rá feleletül: A magyar nyelv tanításával nem, a magyar nyelv szabályainak tüzetes megismertetésével azonban várnunk kell; mert — mint már mondottam — én hiszem, hogy kivált *gyermekeknél lehet és kell is tanítani az idegen nyelvet szorosan vett nyelvtani tanítás nélkül*. Gyakorlatilag, mint anyanyelvét megtanulta; csakhogy az olvasmányból vett mondatok fonalán rendszeresen rávezetjük a gyermekeket a magyar nyelv sajátságaira.

A magyar tanítása, ha nem tanítjuk nyelvtanból, — nem lesz nagyon nehéz. Mert nincs nemre való különbség, a személyragok csaknem egyformák mind a névszóknál, mind az igénél. Csak

a határozott és határozatlan alak használata jár nagyobb nehézségekkel, azonban a 3—4 év az elemi osztályokban erre is elég.

Ez igénytelen nézetem a magyar nyelv tanítására nézve az idegen ajkú elemi iskolákban. A polgári és felsőbb iskolákban azután természetesen folytatandónak tartom ezt az eljárást.

Itt kezdi meg a gyermek anyanyelvének rendszeres tanulását is és a milyen mértékben halad ebben, ugyan úgy találom előre viendőnek a magyar nyelvtan tanítását is, mindig az idegen nyelv grammatikájának fonalán, csakhogy magyar olvasmányok alapján.

Ez által azt is nyerjük, hogy a gyermek mintegy szemben látván a két nyelvet, az újnak — a magyarnak — sajátságai annál erősebben benyomódnak lelkébe. Tudvalevőleg *főrészeiben* minden nyelvtan egy nyomon halad; ezeket tehát csak egyszer kell megtanulnia s annál több ideje marad a magyar nyelv javára.

Ezeknél fogva magától értetődik, hogy az idegen ajkú iskolában a magyar nyelvtan tanításánál — a mennyire csak lehet — az illető idegen nyelvtan terminológiájához ragaszkodjunk. Ez az egyik elv, melyet a nyelvtani kifejezések megállapításánál szem előtt tartottam. A másik az, hogy az illető mondat- vagy beszédrész neve fogalmának valóban jegye is legyen, s csak a legritkább esetben emeli előttem törvénynyé a szokás a régi rosszat.

Az egyes nyelvtani kifejezéseket azon sorrendben tárgyalom, a mint azok a nyelvtanokban többnyire előfordulnak.

Ezen kifejezéseket: *mondat, szó, szótag, hang, betű, magán-* és *mássalhangzó, hangzóilleszkedés-*, a magánhangzók felosztását *magas-* (fel-), *mély-* (al-) és *közép-* (éles) *hangokra*, a mássalhangzók felosztását *egyszerűekre* és *összetettekre, keményekre* és *lágyakra* — helyesnek tartom. A mássalhangzók részletesebb osztályozása (ajak-, torok- stb. hangokra) véleményem szerint nem tartozik működésünk keretébe.

A beszédrészekre nézve a következő elnevezéseket használjuk:

A *főnév* két faját (konkret és abstrakt) nevezzük *valódi* és *képzelt* főnévnek. Az «összerű és elvont» kifejezések nem határozzák meg eléggé a fogalmat és mindenesetre meghaladják a 10—12 éves

gyermek felfogását. Felosztjuk továbbá a főneveket *tulajdon-*, *közös-*, *gyűjtő-* és *anyag*nevekre.

A *tulajdonságnév* elnevezést helyesebbnek tartom a «*melléknév*»-nél, mert az előbbi fejezi ki ezen beszédrész mivoltát. *Fokozásuknál* az *alap*, *közép*, *felső* és *túlzó fok* elnevezéseket használjuk.

A *számnevek* határozottak és határozatlanok, tő-, sor-, szorzó- és osztószámnevek.

A *névmás*. Személyes-, birtokos-, mutató-, vonatkozó- (visszamutató helyett), kérdő-, magáratérő- és határozatlan névmás.

Az *ige cselekvő* és *szenvedő*. Ezen utóbbi elnevezés ugyan nem találó, mert a gyermek nem érti, miféle szenvedés van abban, ha valaki «megdicsértetik», de jobb hiányában el kell fogadnunk. A cselekvő igék *áthatók* és *át nem hatók* (és nem bennhatók). Továbbá *műveltetők* és *gyakorítók*. A visszaható, mozzanatos, kezdő és ható igék részletes tárgyalása meghaladja azon (I. és II. polg.) osztályok felfogását, melyekben az alak- és mondattannal foglalkozunk. Sőt még az előbbi megkülönböztetéseket is csak nagyon jól előkészített osztályban tehetjük; gyenge vagy közepes növendékektől elég, ha felismerik, cselekvő, vagy szenvedő-e az ige.

A ragozásra nézve helyesebbnek tartom a *határozott* és *határozatlan alak* kifejezést az *alanyi* és *tárgyas ragozás*-nál. Mert a határozatlan alakot használjuk olyankor is, ha van a cselekvésnek tárgya, ha t. i. az nem határozott; és a gyermek könnyen arra a gondolatra jöhetne, hogy ha a mondatnak van tárgya, a tárgyas, ha csak alanya van, az alanyi ragozást használjuk. Ellenben bátran kimondhatjuk, hogy a határozott alakot használjuk, ha a tárgy határozott, a határozatlant, ha a tárgy határozatlan s természetesen akkor is, ha nincs tárgya a mondatnak. Megkülönböztetjük továbbá az *ikes* és *személytárgyas* alakokat.

Az *igemódokra* nézve a *jelentő-*, *fölszólító-* és *föltételesmód* kifejezéseket tartom helyeseknek a «parancsoló»- és «óhajtómód» helyett.

Az *igeidők* közül csak azok ismertetésébe bocsátkozom, melyeket a közéletben, vagy a jelenkori irodalmi nyelvben használunk. Tehát jelen, történeti mult, mult és jövő. A folyó, befejezett és beálló

cselekvés oly fogalmak, melyeken még a fejlett értelmű embernek is gondolkodni kell; mit csináljon velük a gyönge gyermek? Ugyancsak fölöslegesnek tartom a folyamatos- és végzett-mult időkkel terhelni növendékeinket. Ki tartja szükségesnek ezeket is megtanítani? Azért mert, mondjuk, 20 növendék közül talán kettő olvas valaha olyan művet, melyben a fentebbi időalakok előfordulnak? Sohase felejtsük el, hogy a mindennapi gyakorlati életnek neveljük tanítványainkat, az élő nyelvre tanítjuk őket s nem a krónikák holt betűire.

Az igék továbbá *rendesek* és *rendhagyók*. A tövekre vonatkozólag a következő felosztást tartom helyesnek: *v- végű igetők* (ví, hí, szí, rí, ó — óv — fú, bú), (lev, tev, vev, viv, hiv, ev, iv, jöv), (nő, ró, fő, lő, sző), (alv, fekv, nyugv, cselekv, haragv); *hangvesztő* (hajol, omol, pazarol, reményel, ugor, sodor) és *hangrövidítő igetők* (ád v. ad, hágy v. hagy, kél v. kel, lél v. lel). Ugyanezen felosztást lehet megtartani a névszók töveinél, melyekhez csupán a *hangnyujtó* (fa—fák) és az utolsó maganhangzóban változást szenvedő nevek járulnak (borjú—borjak).

Az előbbieket legjobban az olasz rendhagyó igékkel lehet párhuzamosan tárgyalni; a névszókat pedig a többes számot rendhagyóan képező olasz főnevek által lehet a gyermek előtt megokolttá tenni.

Azonban sem az igékre, sem a névszókra nézve egyetlen egy szabályt se tanítsunk. Ragozzák a gyermekek az igéket utasításunk szerint miden módban s minden használt időben, képezzenek velük mondatokat szóval és írásban, így lesznek teljesen sajátjaikká.

A fölszólító és föltételes mód ismertető jelét, a történeti mult és mult alkotóját ezen módok és idők *jegyének* nevezzük.

Az *igenevek*. Ezen kifejezést használják az újabbi nyelvtanok írói s ezek nyomán a tanítók. Pedig roppant zürzavart csinál a gyermek fejében, hol egy más, mint nálunk az olasz, nyelv alapján kell tanítanunk a magyart. Az olaszban azt tanúlta, hogy «cercare-verbo»; verbo annyit tesz magyarul, hogy «ige» és *keresni* mégsem ige, hanem főnévi igenév!

Ezért azt hiszem, helyesebb, ha azt mondjuk: van az igé-

nek főnévi, tulajdonságnévi és határozói alakja. E két utóbbival megjelölhetjük az időt is és feltüntetjük a különbséget a «kereső, keresett és keresendő» — a «keresve és keresvén» kifejezések között.

A *határozó szók* a hely-, idő-, mód-, ok-, czél- és különféle állapot megjelölésére szolgálnak.

Az *indulatszó* és *kötőszó* (nem kötszó) általánosan elfogadott helyes elnevezések.

A *ragokról*. Ezek közül névszerint megnevezendőknek tartom: a *többes* ragot, a birtokos *személy*ragot, a *birtokos*ragot és *tárgy*ragot. A többieket csak *ban-ben, nál-nél, tól-től* stb. ragoknak kellene nevezni s nem kellene terhelni a gyermekek elméjét a marasztalórag, veszteglőrag stb. elnevezésekkel. Ugyanazon ragot annyi különféle viszony megjelölésére használja nyelvünk, hogy valamennyit úgy sem fejezi ki a rag neve. Az egyes kifejezéseket meg kellene magyarázni, mi az a «marasztalás», «tulajdonítás» stb. és a végén mégis meg kellene mondanunk, hogy a rag neve nem jelöli meg azt a szerepet, melyet a mondat értelmében maga a rag játszik, nem foglalja magában a fogalom jegyét.

Eredetükre nézve kétféle szavakat különböztetünk meg: *tő* és *származott* szavakat. A származott szavak *képzés* által jönnek létre. Azon szót, melyből más, új szó származik ennek az *alap*szavának mondjuk, az újat *képzett* szónak nevezzük.

A *képző* kifejezést helyesnek tartom és szintén az olvasmányokból vett szavak szerint a gyermekekkel csoportosíttatom *ige-, főnév-, tulajdonságnév-, számnév*-képzőkre.

Természetesen csak a leggyakoriabbakat ismertetem, nem bocsátkozom annak taglalásába, vajjon a képezett főnév a cselekvés eredményét, vagy eszközét, a képezett igék működést, szereplést vagy valamivé tevést fejeznek e ki, de gyakorlati példák s minél több irásbeli feladat által különösen helyesírási szempontból foglalkozom a szóképzéssel.

A mondatrészek elnevezésére a következő kifejezéseket ajánlom: tartsuk meg az *alany* szót, miután ez általában el van fogadva, bár neve által mivoltáról nem nyer fogalmat a gyermek. Ugyanezen oknál fogva használjuk az *állitmányt* is, bár a *mondomány* jobban

kifejezi a fogalom lényegét. A többi mondatrész elnevezésére a következő kifejezéseket használjuk: *tárgy, jelző, utójelző, határozók,* s *hely-, idő-, mód-, ok-, czél-, részes-* és különféle *állapothatározók.* Azt hiszem, ha ezen határozókat jól megtanítottuk, eleget tettünk kötelességünknek, a további részletezés nem tartozik feladatunk keretébe.

A mondatok fajaira nézve jelentésük szerint *jelentő, fölszólító,* es *kérdő,* az állítás módjára nézve *állító* és *tagadó* mondatot különböztetek meg. A *tiltó* mondatokat a fölszólítókhoz sorolom.

Megkülönböztetünk továbbá *egyszerű, összevont* és *összetett* mondatokat. Az egyszerűket *tő-, bővített* és *hiányos* mondatokra osztjuk fel. Az összetett mondatokat egymás mellé rendelt, vagy független mondatok, avagy egy fő-, és ennek alá rendelt, egy vagy több függő mondat alkothatják. A mellérendelt mondatok ötféleképen lehetnek egymás mellé rendelve: lehetnek *kapcsolt* (nem kapcsoló), *választó, ellentétes, következtető* és *magyarázó* mondatok. Az alárendelt, vagy függő mondatokat a szerint nevezzük, a milyen mondatrésznek felelnek meg és így vannak *alanyi, tárgyi, jelzői* és *különféle határozói* mellékmondatok. Azon mondatot, mely a mellékmondatnak föléje van rendelve, *főmondatnak,* az alárendeltet *mellékmondatnak* hívjuk s rangja szerint *első- másod-* vagy *harmadrendű* mellékmondat nevét viseli.

A többszörösen összetett mondatot *mondatcsoportnak* nevezzük. A körmondat két részből áll u. m. *elő-* és *utószakból* és a mondatok száma szerint két, három, négy stb. *tagúnak* neveztetik.

Ezek azon elvek és elnevezések, melyek szerint a magyar nyelv tanítását olasz anyanyelvű növendékeknél jó sikerrel keresztül vihetőnek tartom.

Értekezésemben átléptem az elém tüzött tétel határait, midőn a magyar nyelv és nyelvtan tanítására vonatkozólag általános elveimet is elmondtam. A t. közgyűlés bocsánatát kérem most, hogy becses türelmét ily erős próbára tettem.

(Fiume). Szegfi Emmi.

A CHELTENHAMI «LADIES COLLEGE».

«Ne gondoljuk s ne állítsuk, hogy az ember túlságba mehet Isten igéjének s országának tanulmányozásában; sőt kisértsünk meg mindent, a mit e tekintetben tehetünk. Ne feledjük azonban, hogy a tanultaknak csak úgy lesz igaz értékük, ha a mit tudunk, nem fitogtatjuk, hanem használjuk, — használjuk a mások javára».

*

«Minden vitatkozáson felül áll az az igazság, hogy tanulás a lelket szeliddé, könnyen kormányozhatóvá s nagygyá teszi; míg a tudatlanság durvává, daczossá, lázadóvá».

Dolgozatom mottójául Baconnak azt a mondását választottam, mely a cheltenhami «Ladies college» mottója s mely mintegy kifejezi ez intézet czélját: arra képesíteni a nőt, hogy kutató munkát végezzen, Isten országát tanulmányozza, lelkét szeliddé tegye, nemesítse; ösztönözni őt arra s megértetni vele azt, hogy a mit tanult, nemcsak a magáé, s igaz értékkel csak úgy bír, ha azt mások javára fordítja.

Midőn ez év május havában az úgynevezett «Student's Home»-ba megérkeztem volt (e Home-okról alább bővebben fogok szólani), tanítónőket és növendékeket abban a kedves, ártatlan foglalkozásban találtam, hogy az akkor délután szedett mezei virágokból a közel kórházban fekvő beteg gyermekek számára koszorúkat kötöttek s a sárga kankalinból lapdákat (cowslip balls) készítettek. Holnap ugyanaz a csoport egészen másnemű munkát végez, talán Homért tanulmányozza.

Cheltenham Angolország nyugati részében fekszik, mintegy 50,000 lakossal bíró város, s igen alkalmas ilyféle intézetek felállítására. Kitünő levegőjét részben annak köszönheti, hogy környéke dombos, erdős; részben meg hogy területén sok, fűvel benőtt kert (lawn tennis ground) található s csaknem minden utczáján fasor

huzódik végig. A college, mely gót stilben van építve, gondosan ápolt kert közepén fekszik, távol a köznapi élet zajától.

Mikor ez épületet hosszasabban megszemléltem s mikor a művészi kivitelű termeket, csarnokokat az intézet főnökével végig jártam, meg kelle vallanom, hogy ez az épület olyan, a milyenről mi álmodozni szoktunk. Minden részlete arra van szánva, hogy a tanuló szépérzékét, ízlését fejleszsze. Maga az épület tanulmányozásra hívja fel és ösztönzi a növendéket. Ha a leánygyermek az iskolában az egyszerű, finom, művészi széppel van körülvéve, remélhető, hogy azt otthonába is beviszi s kellemes összhang létrehozására törekszik.

A college növendékei három főcsoportba sorolhatók s mindegyik csoport több osztályra oszlik. Az első csoportnak ottlétem alkalmával 230 növendéke volt (rendesen 16, 17 éven felüliek). E csoport tagjai közül többen előkészülnek az oxfordi, cambridgei, vagy a londoni egyetemek vizsgálatára; némelyek a fentnevezett városokban a tanítónői oklevelet szerzik meg.

A második főcsoportnak mintegy 180 növendék tagja volt. E csoport osztályai a mi felsőbb leányiskoláinknak feleltek meg. A növendékek 10, 16, 17 évesek.

A harmadik csoport körülbelől 140 növendékből állott, ide értve a hét éven alul levő mintegy 40 gyermeket, kik a gyermekkertet látogatták; a többiek 7—12 évesek voltak.

E csoportok mindegyike egy nagy teremben és több kisebb szobában van elhelyezve. A legnagyobb terem, mely 80 láb hosszú, 30 láb széles és 41 láb magas, az első csoport birtokát képezi. E terembe gyűlnek össze a növendékek minden reggel 10 perczczel kilencz óra után. Alkalmam volt egy héten át minden nap abban a megkapó s szép jelenetben gyönyörködhetni, mikor a college apraja nagyja s valamennyi tanitónője e teremben gyűl össze, hogy a Mindenható áldását kérjék munkájukra. Kilencz órakor megszólal az e teremben elhelyezett orgona s tíz percz arra van szánva, hogy a növendékek az orgona hangjai mellett összegyűljenek. Legelőször jönnek az első csoport tagjai, a legidősebbek, legutoljára a gyermekkert növendékei, — hét éven aluli kis babák, kiket az idő-

sebbek helyeznek el. A következő húsz percz egész fél tízig imára van szánva. A kezdetnél és befejezésül egy-egy himnuszt énekelnek; közben pedig az intézet feje mindnyájuk nevében áldást és sikert kér a napi munkára az összes növendékek nevében. Ima után a növendékek legnagyobb része elhagyja a termet.

Ottlétem első napján azonban az első csoport tagjai ima után is e teremben maradtak s alosztályokra bontva nyertek oktatást. Különösnek találtam, hogy egy ily minden tekintetben tökéletesnek látszó épületben nincs elég hely arra, hogy minden osztály külön szobában nyerjen tanítást s ez észrevételemet közöltem az intézet fejével. Azt felelte, hogy ez tervszerű intézkedés; a növendékek néha így taníttatnak, néha meg külön osztályokban. «Figyelje csak meg» — szólt hozzám — «hogy e szokás mit eredményezett; az osztályok legkevésbbé sem zavarják egymást. Szerintem ennek igen nagy haszna van, képesít tanítót és növendéket arra, hogy a szórakozás iránt érzéketlen maradjon.» Az osztályok csakugyan nem látszottak zavarólag hatni egymásra; de nem lévén az osztatlan iskola hive, az igazgatónő szavai nem győztek meg s nem hiszem, hogy helyes lenne, ha ez elvnek a tanítás alkalmával szerintem legalább oly nagyon szükséges külső nyugalmat, csendet feláldozzuk.

E termeken és osztályokon kívül van az épületben: húsz kis zeneszoba zongorákkal ellátva, egy énekterem, egy igen izlésesen berendezett rajzterem, melyben a növendékek gipszmintákat (virágokat, gyümölcsöket s egyéb tárgyakat, némelyek görög és római szobrokat) utánoznak, melyek a terem különböző részében e czélra vannak felállítva.

A tornacsarnok igen gazdagon van felszerelve, több új tornaszert volt itt alkalmam megismerni. A rendszer körülbelül az, melyet mi követünk. Az alsóbb osztályok csaknem mindennap tornáznak egy-egy fél órán át.

A tornatanítás alatt rendesen négy tanítónő van jelen; két tornatanítónő, kik félóránkint felváltva végzik a vezénylést és veszik át az osztályokat és két osztálytanítónő, kik nemcsak rendet és fegyelmet tartanak, de a növendékek testtartására is ügyelnek. A szabad- és rend-, néha még a szergyakorlatoka is, mint

Angolország csaknem valamennyi iskolájában, zene mellett végzik a gyermekek.

A természetrajz, természet- és vegytan tanítására szolgáló termek, melyekhez a laboratórium, a természettani eszközök szobája s egy kis muzeum csatlakozik, amfiteátrumszerűleg vannak berendezve. A növendékek a tanító előtt félkörben ülnek s a padok hátrafelé fokozatosan emelkednek. Megemlítem azt is, hogy a megvilágítás több teremben felülről történik.

Minden csoportnak megvan a maga öltőzőterme, melyben minden növendék kap egy fogast s egy kis faszekrényt. Ez utóbbit czipői számára, mert a növendékek tanítás előtt czipőt változtatnak; könnyű, sarkatlan kivágott bőrczipőt kell mindnyájuknak viselniök, részben, mert csak ilyenben tornázhatnak, részben meg, hogy zajtalanul járjanak. Ha a torna- vagy énekterembe mennek, gyakran kell keresztül menniök oly termeken, hol a tanítás folyik.

A II. és III. csoportban, tehát az alsóbb osztályokban, osztálytanítás eszközöltetik. Minden osztálynak két tanítónője van, egyik a nyelvtani, másik a mennyiségtani tárgyakat tanítja. 34 osztálytanítónő végzi e munkát. Az I. csoport tagjai néha csak egy-két, három stb. tetszésszerinti tárgyat tanulnak, a szerint, a milyen vizsgálatra készülnek s a tanítást tiz szaktanítónő végzi. Van az iskolának ezeken kívül 6 tanítónője, kik idegen (franczia és német) nyelvet tanítanak, 18 zene- és énektanítónője, egy könyvtárosa, ki egy a könyvtártól független helyiségben a tanszerek és könyvek eladását is eszközli. Így az 580 növendéket mintegy 60 tanítónő és 10 tanár neveli és oktatja.

Az egész intézet feje a «*Lady principal*», a ki egyszersmind vezetője az I. csoportnak is. A II., III. csoport s a gyermekkert külön vezetők alatt áll (Headmistress of Division II. III. etc.), kik az eredménynyel a «lady principal»-nak tartoznak beszámolni. A szombat délelőttöt a «lady principal» rendesen arra használja, hogy osztályról osztályra járva a «headmistressek»-től a heti eredményről tudakozódik; természetesen a gyermekek előtt.

Az angol tantárgyakon kívül négy idegen nyelvet tanítanak, u. m. franczia, német, latin és görög nyelvet, de nem tanítják e nyel-

veket egyszerre s nem mindenkinek. A míg a növendék ki nem állott a franczia nyelvből egy kis vizsgálatot, addig nem szabad a német nyelv tanulásába kezdenie. A nyelveket csaknem kizárólag az irodalom megismerésének czéljából tanulják s a beszélgetésre kevés gondot fordítanak.

A biblia egyik főtantárgy, a növendéket, különösen az érettebbeket ösztönzik arra, hogy e szent könyvben az igazság után kutassanak. Minden osztályban az osztályfőnök végzi a bibliamagyarázatokat s ezenkívül minden héten egyszer a lady principal is tart bibliai előadást, melyen az összes növendékek és tanítónők jelen vannak, sőt a gyermekek szülei közül is többen.

Nem érzem magam feljogosítva, hogy az egyes tantárgyak tanítási módjáról részletesen megemlékezzem; félek, hogy nem hoznék helyes ítéletet, de az egyheti vizsgálódás meggyőzött arról, hogy az értelem és jellem fejlesztése együtt halad, hogy pl. a történelem tanításánál kiváló gondot fordítanak a jellemképzésre, a gyermeknek jellemeket (életrajzokat) nyújtanak, melyek a körülményeket megteremtették, vagy legalább is átalakították. A történelem tanításánál az erkölcsi szempontot soha sem tévesztik szem elől s a ó és rossz közötti küzdelemre minden alkalommal rámutatnak.

Igen nagy gondot fordítanak arra, hogy a növendék magát írásban helyesen fejezze ki; szóbeli felelés helyett gyakran leírják a növendékek, a miből készültek. A vizsgálatok is kizárólag írásbelileg történnek; meghatározott idő alatt bizonyos kérdésekre kell a növendékeknek írásban megfelelniök. Elfogadom, a mit a «lady principal» felelt volt arra a mondásomra, hogy csodálom, hogy különösen a felsőbb osztályokban oly kevés, csaknem semmi szóbeli munkát sem végeznek: «Talking makes a ready man, writing an exact man»; de nem helyeselhetem a beszéd túlságos elhanyagolását, különösen nem azoknál, kik tanítónői pályára készülnek.

Valamivel avatottabban szólhatok az intézet fegyelmi rendszeréről, a mely igazán bámulatba ejtett. Mondhatom, hogy igazi Ladies college; minden oly zajtalanúl történik, mintha 600 növendék helyett hatan volnának az intézetben. Nem állhattam meg, hogy bámulatomnak kifejezést ne adjak s a «lady principalt» meg

ne kérdezzem, hogy a csendet mily eszközökkel érik el. Azt felelte, hogy a hangos beszéd tanítás előtt, közben és után szigorúan el van tiltva s mivel ehhez a tanítónők s az I. csoport felnőtt növendékei szigorúan s következetesen ragaszkodnak, a kisebbek nem merik áthágni a parancsot s az új növendékek mindenben a régieket utánozzák. — Szerintem egy másik titka e csendnek az, hogy az angol leányok ereiben más vér folyik, mint a mieinkben, sokkal nyugodtabb természetűek s hogy a college növendékei mind igen jó családokból valók, a kiknek nevelésére otthon is nagy gondot fordítottak. Az alsóbb osztályok leányainak önérzetét nehezebb lenne oly finomra csiszolni, oly mértékben fejleszteni, hogy a hangos beszédért való megszólítást nagy dolognak vegye, mint ezt a college nagyobb növendékei teszik. Másrészről meg a növendékek naponkint csak négy-öt órát, a kisebbek hármat (d. e. 9—12-ig) töltenek az intézetben s tudják, hogy otthon, vagy a «boarding house»-okban több lesz szabad. Igen érdekesnek találtam a lady principalnak azt a mondását, hogy néhány évvel ezelőtt több órán át tanítottak s még sem értek el oly szép eredményt, mint jelenleg. Mint mondta volt, a növendékek nem fáradnak el túlságosan s házi feladataikat több kedvvel és erélylyel végzik.

A fegyelemnek egy másik fontos eszköze, hogy a növendékek apraja-nagyja tudja, hogy a tanári karnak joga van a tanács elé vinni, ha pl. egyik-másik nem fegyelmezhető s hogy volt rá eset, habár csak kivételesen is, midőn az ilyen növendék az iskolát elhagyni volt kénytelen.

Kérdést tettem a «lady principal»-nál, hogy a jutalmazásokat hogyan eszközlik, — megjegyzendő, hogy Angolország csaknem valamennyi iskolájában valamely az iskolának hagyományozott tőkéből díjakat tűznek ki a tanítók, melyekért a legjobb növendékek pályáznak, — s vajjon a díjak kitűzése be van-e hozva ez iskolában is. Azt felelte, hogy a régi szokás kedvéért évenkint egyszer osztanak ugyan ki díjakat, de hogy ő az ilyféle jutalmazásnak nem barátja s miután nagy dolgot nem csinál belőle, elveszi élét az irigységnek, féltékenységnek, melyek a díjosztogatással igen gyakran együtt járnak.

A college bejáró és benlakó intézet. A növendékeknek mintegy fele Cheltenham városából kerül ki; másik fele, mintegy 300 leány Angolország többi városaiból, többen Londonból, sőt a gyarmatokból is. Ezek legnagyobb része az iskolával szoros összeköttetésben álló s a tanács által engedélyezett tíz úgynevezett «*boarding house*»-ban (magán-vendéglőház) lakik s folytat igazán boldog életet.

Alkalmam volt e «boarding house»-ok közül néhányat tüzetesen megszemlélni s ügyes gyakorlati berendezésökről meggyőződni. Körülbelől 22—25 gyermek lakik egy-egy ilyen házban. A gyermekeknek van itt közös nappali szobájuk, ebédlőjük, olvasótermük, (természetesen ifjusági könyvtár a növendékek korának megfelelő művekből összeállítva), továbbá közös tanulási szobájuk, melyben mindegyiknek megvan a maga asztalkája, polcza stb. A hálószobában rendesen 2—3 gyermek alszik együtt, az ágyak függönyökkel vannak egymástól elválasztva olyformán, mintha minden gyermeknek külön kis szobája lenne. A berendezés minden tekintetben kényelmes és izléses s az egészségi szabályok szigorú tekintetbe vételével van eszközölve. Minden ilyen «boarding house»-ban a szolgaszemélyzeten, ápolónőn kívül két lady lakik, egyik, ki a házat vezeti s a gyermekeknél az anya helyét pótolja, a mennyiben egészségükre felügyel, fejlődésüket figyelemmel kiséri, modorukat javítja, szóval a gyermekeket neveli; a másik, ki rendesen tanítónő, a gyermekek tanulását ellenőrzi, velük korrepetál, nekik esetleg segítséget nyújt, olvasmányaikat ellenőrzi, velük a haszonnal való olvasás módját megismerteti s őket jó könyvek olvasására utalja stb. E tanítónő vezetése alatt mennek a collegeba és jönnek vissza a növendékek, ugyancsak ő rendezi a házi hangversenyeket, felolvasó, szavaló estélyeket stb. Minden «boarding house»-hoz csatlakozik egy «lawn tennis ground», melyen a növendékek, a mikor csak az idő megengedi, gyakorolják magukat az egészséges, edző játékban.

A «Student's Home», melyről már fentebb is tettem említést, nem más, mint «boarding house», melyben azon növendékek laknak, kik tanítónői képesítő vizsgálatra készülnek. Ez «otthon»

növendékei valamennyien meghaladják a 17. évet. Cheltenhamban létemkor itt töltöttem egy hetet s meggyőződtem arról a szép, mondhatnám családi életről, melyet ez otthon feje s a 40 fiatal leány együtt folytat.

Három tanitónő, kik nem Cheltenhamból valók, szintén ez otthonban laknak. E ház berendezése csak annyiban különbözik a boarding house-okétól, hogy itt minden növendéknek megvan a maga csinosan felszerelt szobácskája, melyben nemcsak alszik, de ha kedve van, feladatait vagy olvasmányait végzi. Engem is egy ily szobában helyeztek el teljes megelégedésemre. Ez otthon növendékei csaknem teljes szabadságot élveznek, szabad idejükkel úgy rendelkeznek, a hogyan nekik tetszik. Rendesen kettenkint, hármankint mennek sétálni, vagy ismerőseiket látogatni, mit az otthon vezetőjének kötelesek bejelenteni. Az otthon feje feltétlen bizalommal van iránt uk mindaddig, míg erre érdemesek s míg szavukkal nem játszanak, a mire, mint azt saját szájából hallottam, alig van eset.

Ez intézetet, természetesen nem a mai terjedelmében, részvényesek alapították «to provide a sound and religious education of a high class» (hogy a felsőbb osztály leányainak alapos és vallásos nevelést nyújtsanak). 24,000 frt volt a tőke, melyet összetettek. 1879-ben a részvényesek az iskola javára minden nyereményről lemondtak. Ez összeget évenkint az iskola tökéletesebb felszerelésére, az épület nagyítására s a tanítók fizetésének javítására fordították. Jelenleg a college évi bevétele 25,000 font (250,000 frt) beleszámítva azt is, mit a növendékek a boarding house-okban fizetnek. Tanításért átlag minden növendék fizet 18 fontot (216 frt), a gyermekkert növendékei 9 fontot (108 frt). A boarding house-okban évenkint átlag 60 fontot (720 frt). E számok is mutatják, hogy ez intézet csak jómódú szülők gyermekei számára van állítva.

Mint már említettem, az egész intézet vezetője a «lady principal», ki felett a «governing body» (igazgató tanács) áll, melyet részben a részvényesek és azok utódai alkotnak, részben meg a tanári kar által választanak. A «governing body» tagjai, kik rendesen tanügybarátok, néha egy-egy felolvasással kedveskednek a

college növendékeinek és tanári karának, sőt az sem ritka eset, mint azt a lady principaltól hallottam volt, hogy egy-egy magántanár valamely tantárgyból, leginkább pl. az angol irodalomból, a téli hónapok alatt függetlenül a tanítástól egy-egy felolvasási cziklust tart a tanári karnak s az idősebb növendékeknek.

Ezzel be is fejezhetném ismertetésemet; azonban mielőtt búcsút vennék tisztelt olvasóimtól, arra akarom kérni őket, ne végezzék be e szerény ismertetés olvasását azzal a gondolattal, hogy könnyű az angoloknak; van pénzük elég s a kinek pénze van, annak mindene van; hanem vegyék fontolóra, hogy a pénznek csak úgy van igaz értéke, ha azt hasznos czélok elérésére fordítjuk s hogy az ily czélok elérése kitartást követel. Hogy Angolországban oly sok hasznos, czélszerű intézmény virágozik és gyümölcsözik magántestületek vezetése és munkálkodása mellett: mi ennek a titka? — Egyedül csak az, hogy e testületek nem a pillanatnyi lelkesedés hatása alatt cselekesznek, hanem a józan ész alapos, meggondolt, kitartó munkásai. Ily testületekben a közönség megbízik s érette áldozatra kész, mert eredményt lát. Az állam az egyesek munkáját úgy szólván csak szentesíti s csupán akkor segíti, ha segítségre érdemes. Mi mindent az államtól várunk s önállóságunk feláldozásával is szivesen helyezkedünk gyámsága alá; sőt keressük azt. Semmi sem bizonyítja jobban társadalmunk kiskorúságát, mint ez a hajlandóságunk, a mely megbénítja tevékenységünket s elöli bennünk a tettekre vágyást. De igazságtalan s hálátlan volnék, ha el nem ismerném, hogy társadalmunknak ez a fatalizmusa tünőfélben van s hogy azok közt, a kik e téren is egy szebb jövő felé vezetnek bennünket, épen a magyar nők s alkotásaik mily díszes helyet foglalnak el. Legyen az a jobb meggyőződés, melyre az angol példa tanít, nekünk tanítónőknek is, a kik épen most fáradozunk menedékházunk felépítésében, hathatós fegyverünk. Ilyen meggyőződés nyomában, ha őszinte és erős az, nem maradhat el a tett, a buzgóság, a kitartás — a siker.

(Budapest.) Berta Ilona.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A közművelődési kongresszus felhívása a magyar nőkhöz. Az október hó 9-én és 10-én Budapesten tartott orsz. közművelődési kongresszus azzal a kérdéssel is foglalkozott, hogy mily fontos hely és hivatás illeti meg a magyar nőket a közművelődési mozgalmak czéljainak megvalósításában. A kérdés előadója *Dr. Kenedy Géza* volt, a ki tetszéssel fogadott lendületes szép beszédben fejtegette azokat a feladatokat, a melyek e tekintetben nőinkre várnak s a következő javaslatot terjesztette a kongresszus elé: «Határozza el a kongresszus 1. hogy Magyarország hölgyeihez felhívást bocsát ki, melyben nagyobb tevékenység kifejtésére kéri fel őket a hazai közműv. egyesületek érdekében; 2. hogy a közműv. egyesületek külön női választmányokat, esetleg bizottságokat alakítsanak tevékenységök élénkítése végett.» E javaslatot, valamint az azzal kapcsolatban ugyancsak Dr. Kenedy Géza által szerkesztett felhívást a kongresszus egyértelemmel elfogadta s elhatározta, hogy a felhívás az előadó beszédével együtt vétessék fel a kongresszus naplójába s küldessék meg minden közműv. egyesületnek.

Olvasóink ismerik álláspontunkat, melyet a közműv. mozgalmakkal szemben elfoglalunk; mindjárt az első ilynemű egyesületek alakulásakor kifejeztük örömünket, s rámutattunk arra a fontos hivatásra, a mely e mozgalmakban nőinknek mintegy természetes osztályrészök. Tanítónőinknek hivatalos pályája is ugyanazon az úton halad, mint a magyar közműv. egyesületé; őket tehát kötelességük is ugyanazon czélok szolgálatára utalja. De ez nem elég. Nemcsak az iskolában; a társadalomban is hatniok kell s hatásuknak meg is lesz a foganatja, hogyha élő lelkesedés vezérli s avatja fel tevékenységöket. Ajánljuk figyelmükbe a kongresszus fentebb idézett határozatát s az annak értelmében kibocsátott következő felhívást:

«Magyarország hölgyeihez!

Bizalommal és várakozással fordul felétek, Magyarország leányai, a közművelődési egyesületek budapesti kongresszusa! S megköszöni nektek első sorban ama zajtalan, de hasznos támogatást, melyben e haza közművelődésének ügyét a multban úgy mint a jelenben részesítettétek.

A jövőre azonban támogatástok mostani mértékét nem tartja többé elegendőnek.

A nemzeti erők békés megfeszítésének korában élünk. Szükségünk van minden szellemi és erkölcsi képességre, a mi bennünk lakik. Teljessé és tökéletessé kell tennünk országunkban a hazafis érzést nemzeti irányú művelődés által. Egygyé kell fűznünk társadalmunk minden osztályát, csoportját és töredékét az igazi és erős hazaszeretet kötelékei által. Magyar lelket kell adnunk műveltségünknek. Magyar jelleget kell adnunk társas-életünknek. Egygyé, erőssé és vonzóvá kell tennünk egész nemzeti életünket mindenki előtt, hogy helyünket ne csak az önálló, de a művelt nemzetek között is kellő méltósággal elfoglaljuk.

E feladat legszebb része reátok néz, Magyarország leányai!

Az anyákra, a kik a jövőnek adják át legszentebb érzelmeinket és gondolatainkat!

A nőkre, a kik osztályos társai küzdelmeinknek, szenvedéseinknek és örömeinknek!

A leányokra, a kik derék fiatalságunk sorsát, a legközelebbi jövőt tartják gyöngéd kezeikben.

Lelkesüljetek föl a mult idők példáin s mint egykor a hosszas nemzeti önvédelem dicső küzdelmeiben, úgy vegyetek részt ezentúl is ama kitartó, békés törekvésben, melyet a műveltségért szinte történelmi ösztön által sarkalva folytatunk.

Sorakozzatok, Magyarország leányai, a magyar közművelődési mozgalom lobogói alá minél nagyobb számmal!

Lépjetek be a hozzátok és sziveitekhez legközelebb álló közművelődési egyesületbe. Követeljétek ott a munkából a magatok részét. S lakjatok akár a fővárosban, akár más városainkban, akár falvainkon, alakítsatok csoportokat, bizottságokat és választmányokat valamely közművelődési egyesület védpajzsa alatt.

A hazának minden talpalatnyi földje szent s nincs egyetlen pont sem az országban, a hol a magyar kultura munkája fölösleges volna.

Vegyétek áldott kezeitekbe a kisdedóvás ügyét és a gyermekkerteket.

Ápoljátok a nemzeti irányú népoktatást s legyetek különös tekintettel a leányoktatásra és nevelésre, a mitől még sokat lehet várni a hazának.

Irányozzátok finom kezeitekkel a gazdasági munkát: a földmivelést ipart és kereskedést a haza czéljai felé mindenütt. S nemesítsétek meg a vagyont a hazafiasság érzelmeivel.

Vezessétek a művelt magyar társadalmi életet. És élénkítsétek azt föl ott, a hol tespedés mutatkozik, vagy ellentétek állanak fön a haza

gyermekei között. Rendezzetek a családban és családon kívül estélyeket, irodalmi és művészeti becsű szórakozásokat, fölolvasásokat, hangversenyeket, helyi kiállításokat, árúcsarnokokat, közmulatságokat és tánczvigalmakat. És kössétek össze a nemes szórakozást hasznos gyűjtésekkel a nagy nemzeti czél érdekében.

De műveljétek különösen családjaitokban és belső társasköreitekben kitartóan a haza gondolatát.

Nyissatok utat környezetetekben a magyar nyelvnek, a magyar könyvnek, a magyar festménynek, a magyar szobornak, a magyar ipar készítményeinek. Irtsátok a túlhajtott külföldieskedést s vegyétek körül magatokat és tűzhelyeteket ne csak a tiszta magyar érzéssel és gondolattal, de a magyar irodalom, művészet, ipar s általában a magyar munka termékeivel. Vigyázzatok rá, hogy gyermekeitek első öntudatos pillantása a haza jelvényeit lássa meg s első gondolata egy legyen a koszorús költő gondolatával: «a haza minden előtt!»

Magyarország leányai!

Sorakozzatok közművelődési egyesületünk lobogói alá. Gyűljetek össze oltárainknál, a hol a hazafis érzelem tiszta lángjai lobognak. Vigyetek abból a tűzből naponkint új meg új szikrát a saját magatok és környezőitek tűzhelyeihez. E láng még nem lobog mindenütt. És lobogása sokfelé nem elég magas.

Dolgozzatok a hazafias irányú műveltség, a magyar kultura teljessé tételén lelkesedéssel és kitartással.

Nyomjátok rá gyöngéd kezeitekkel társas életünkre a magyarság kedves bélyegét!

Lássátok el nagy nemzeti művünket a magyar szellem és ízlés hódítólag vonzó és nemes zománczával!

És számoljatok mindezért biztosan e lovagias nemzet nagylelkű háladatosságára!

A magyar közművelődési egyesület budapesti kongresszusa.»

*

A «Nemzet» f. é. szept. 15-ki számában Gonda Béláné ismerteti *«nőoktatásunk mai állapotát»*, ama küzdelmek rövid vázlatával együtt, melyek a mai eredményeket megteremtették; azután áttér a felsőbb leányiskolákra s polg. leányiskolákra vonatkozó legújabb miniszteri rendeletek ismertetésére s azok jelentőségét a következőképen méltányolja:

«Az újabb szervezeti rendelet ma már megtalálta ama szilárd támpontokat, melyeknek oszlopaira maradandó épületet emelhetünk a midőn szerves összefüggésbe hozta nemcsak az ú. n. felsőbb leányiskolákat, hanem ezzel kapcsolatban a polgári iskolákat és tanítónő képezdéket is.

Ma már nemcsak az fogja leányait ez iskolába járatni fel egész a felsőbb osztályokig, a ki «isten ne adja» valami váratlan eshetőségre számít, a melynél fogva «leányának szüksége lehet tudományára», hanem mindazok, kik gyermekeiknek anyagi jóléte mellett a szellemit is szivükön hordozzák. Mert a nevelés a legdrágább kincs, melylyel gyermekeink jövőjét biztosíthatjuk, s ha a leányka iskoláztatása folyamán eljutott ama fokig, hol önmaga is gondolkozni kezd s ambiczióból pályavégzett óhajt lenni, úgy minden akadály és időveszteség nélkül léphet át bevégzett tanulmányai alapján az orsz. elemi vagy polgári tanítónőképző-intézetek megfelelő osztályaiba, hol a pálya végén az oklevél vár az önérzetes és szorgalmas leányra.

Mily másodrendű kérdéssé válik azután a diplomás leányukra büszke szülők előtt, hogy veszik-e hasznát a képesítésnek, elég, ha megvan s az iskolavégzett leány annál szeretetreméltóbb becsvágygyal köti fel «otthon» a konyhakötényt, hogy most már a mama előadásait tegye figyelme tárgyává a konyhában és ház körül.

De ezzel korántsem az önkéntes pályavégzettek fölös számát óhajtanók szaporítani, a kiknek reális czél nélküli kiképeztetése még ma az állam megterheltetésével jár, hanem rámutatunk az új intézkedés azon nagy előnyére, mely az öntudatos iskoláztatást leányaink számára már azzal is megkönnyíteni törekszik, hogy az ország minden jelentékenyebb városában felállított különböző női tanintézetek, ú. m. polgári és felsőbb leányiskolák és pedagógiumok között szoros kapcsolatot teremt, kijelöli a fokozatokat, melyek szerint a neveltető szülők igényeihez képest 3—4 fokon is bevégzett nevelést nyujthat s mégis az egyes tanfolyamok és osztályok anyagát úgy osztja be, hogy a haladás és ismeretfejlesztés a középiskolák első osztályától föl egész a magasabb tanítónő-képesítők befejezéseig, fokozatos és egymásból folyó legyen.

Nem kevésbbé hozzájárulnak a női magasabb műveltség terjesztéséhez az újabban szervezett internátusok, melyek az egyes központoktól távolabb lakó családoknak is lehetővé teszik, hogy leányaikat az eddig oly általánosan nélkülözött alapos kiképeztetés áldásaiban, mérsékelt anyagi áldozatok árán részeltessék. Azt hiszszük, az intelligens szülők alig fognak többé habozni a választásban, ha vajjon az importált gouvernante-ok fölületes nevelését vegyék-e igénybe, vagy egy kitünően vezetett állami iskoláét, mely a nyelvi és művészi kiképzésben is sokkal jobbat és alaposabbat nyujthat, mint bármely magánnevelés. . . . Mi hiszszük és reméljük, hogy a nagy közönség hova-tovább mind öntudatosabb véleményt fog táplálni a nőnevelés jelentősége, czéljai és rendeltetése felől és akkor mindinkább be fognak népesedni a magasabb női iskolák felsőbb osztályainak padjai is, melyeknek tömöttsége ma még korántsincsen arányban a műveltség

azon színvonalával, melyet a mai fejlettebb társadalmi viszonyok között a polgárisult nemzetek műveltségi versenyében a magyar nőktől is jogosan megvárhatunk. Ők már istenadta szellemi képességeiknél s a történet és hagyomány szerint szentesített erkölcsi helyzetüknél fogva is hivatva vannak arra, hogy idővel — ha teljesen kivették részüket a köznevelés jótéteményeiből — ezerszeresen pótolják azt vissza a nemzet nagy feladatainak megosztásában, mely semmi esetre sem az áldatlan harcz, hanem a béke és előrehaladás munkája által lesz megoldható.»

*

A «*Polgári Iskola*» legutóbbi számai többszörösen foglalkoznak nőnevelési kérdésekkel. A *junius 1-ki* számban *Zachár Gyula* értekezik «*a polgári leányiskolai nevelés irányáról*» s czikkében statisztikai adatok alapján kimutatván, hogy mennyi azon nők száma, a kiket az élet önálló keresetre utal, sürgeti: «hogy leánynevelésünknek oda is ki kell terjeszkednie, miszerint a feltűnően nagy számban támasz nélkül maradt nőknek kenyérkeresetet adjon, exisztencziát teremtsen; azaz *adjon alapot és módot arra, hogy az iskolában tanítottakat itt az élet küzdelmeinek porondján a maga és a társadalom javára felhasználhassa.*» Ezzel kapcsolatban a czikkiró szükségesnek tartja, hogy «*a polg. leányiskolák hazánk árustatisztikájával és áruismétjével párhuzamosan a keresk. könyvvezetést is tüzetesebben tanítsák... Több gyakorlatiasságot polgári leányiskoláinknak; nagyobb kereskedelmi és ipari szellemet azok növendékeinek!*»

Az *októberi szám* közli a polgári leányiskolák új tantervét s ezután külön czikkben (*Balásy Dénestől*) foglalkozik «*a leányiskolák reformja*» czím alatt az új miniszt. rendeletekkel. Örömmel üdvözli a szervezési újításokat, melyeknél «*jobbat és pedagógiailag helyesebbet kívánni sem lehet*»; de határozottan elitéli a polg. leányiskolák tantervének teljesen egyenlővé tételét a másodrendű felsőbb leányiskolákéval s rámutat azokra a bajokra, melyek ez intézkedésből származhatnak. Azt sem helyesli, hogy a felsőbb leányiskola VI-ik osztályából meg van engedve minden felvételi vizsgálat nélkül az átlépés az elemi tanítónőképezdébe (csupán ebbe, s nem a polg. isk. tanítónőképezdébe is, a mint a czikkíró hiszi és állítja!); de kifogását csupán arra alapítja, hogy ez az intézkedés csak fölöslegesen növelni fogja a tanítónők számát s felhozza a tanítónői állások elnyeréséért folytatott harcz arányait s elmérgesedését. «Helyesebb lesz vala — úgymond — a felsőbb leányiskolát meghagyni felsőbb leányiskolának; a másodfokú felsőbb leányiskola helyett pedig a polg. leányiskolát formaság kedvéért még látszatból sem lett volna szabad mintegy degradálni; hanem meg kellett volna azt annak hagyni a mi: leánynevelésünk idáig legéletrevalóbb alakzatának.» Ezután a tanterv ismertetésére tér át s kifogásait a következőkben foglalja össze röviden: «Leszámítva a

fentebbi elvi kifogásokat; továbbá a tanterv amaz intézkedését, hogy a polg. leányiskolában a *természettan*, ez a kiválóan fontos tantárgy *szánandóan csekély óraszámot kapott* a IV. osztályban, a *szerves vegytan pedig jórészt figyelmen kívül hagyatott*; továbbá, hogy a fővárosra nézve legalább is nagyon kibővített óraszámú *német nyelvből a IV. osztályban az ügyiratok a kisebb okiratok iratása mellőztetett*; — mondom leszámítva ezeket s hozzájok véve még néhány módszertani, a *számtanra nézve valóban laikus beosztást a tananyagot illetőleg, melyre nézve a gyakorlat emberei már is megteszik s tapasztalat után még inkább meg fogják tenni számbaveendő észrevételeiket*, — mondom, az új tanrendszer igen sok gyakorlati és üdvös intézkedést foglal magában». Föltétlen elismeréssel szól a *kézimunka* új tantervéről s bővített óraszámáról, az *egészségtan* s *torna* fölvételéről a kötelező tantárgyak sorába, valamint a *háztartástan* tantervén tett változtatásokról. Végül utal a fővárosi polg. leányiskolák specziális viszonyaira s annak szükségességét fejtegeti, hogy az új tantervet a fővárosi helyi érdekek szempontjából előbb-utóbb revideálni kell. «Több ok közül csak kettőt említünk meg itt röviden — így szól. — Egyik az állami felsőbb leányiskolák ama szervezeti hibája, hogy *a női kézimunkatanítás szakszerű felülvizsgálására semmi nemű szakszerű felügyeletet a kormány nem szervezett; a tanfelügyelőt meg a miniszteri biztost pedig ilyenül elismerni nem lehet.* E bajon a fővárosnak segítenie s a női kézimunkák felülvizsgálására valamely módozatot találnia kell, ha a nagyfontosságú női kézműiparra nézve a vezető és irányadó szerepet meg akarja tartani. — A másik az a fogyatkozás, hogy az új tantervben a *könyvvitel tanításának a háztartási napló alakjában olyan szerep jut, melyet a főváros el nem fogadhat.* Az 1880. népszámlálás szerint Budapesten 10,192 nő az iparnak, 2005 pedig tisztán keresk. hivatásnak élt. E számok maguk helyett beszélnek. Igy hát, ha mindjárt szerényebb mértékben is, de a fővárosi polg. leányiskolákban a könyvvitelt tanítani kell.»

*

Az «*Orsz. középisk. tanáregyesületi Közlöny*» *októberi füzete* is részletesen ismerteti a magasabb fokú leányiskolák reformjára vonatkozó miniszteri intézkedéseket, a melyeket «az idei isk. szünetek legfontosabb tanügyi eseményének» mond. Az ismertetés szigorúan tárgyilagos; kevés biráló megjegyzést foglal magában; de elismeréssel emeli ki a reformok helyességét, életretermettségét s a tantervekben mutatkozó haladást. «Egészben véve — úgymond — félreismerhetetlen középisk. tanterveink tisztultabb s megpróbált szempontjainak hatása a leányisk. tantervek alakítására. Nem utánozták e más czélokat szolgáló terveket; de okosan felhasználták. Váljék javukra, hogy nőnevelésünket felvirágoztassák.»

*

A «*Család es Iskola*» ez idei 14-ik számában egy neveléstörténeti adalékot közöl a negyvenes évek irodalmából, melynek velejét örömmel közöljük olvasóinkkal. A Szilágyi Ferencz szerkesztésében megjelent «*Hon és külföld*» 1846. évfolyamának 24. számában Farkas Dániel pályakérdést tűzött ki erről a tárgyról: «*Meg kell-e a növendékleánykákkal ismertetni a rosszat, vétkek s erkölcstelenségek minden nemeit, hogy korán támadjon azok iránt undor keblökben s könnyebb áldozatba kerüljön erényesekké válniok*; — *vagy szerénységből, tehát fő női erkölcsből kiindulva, mellőzve amazokat merőben, csakis az erényeket tüntessük saját ragyogó fényükben elejökbe, hogy mig öntapasztalat után meggyőződnének az azokkal átellenben levő út létele felől, szilárduljanak jókká s szokják meg az erény útját tántoríthatatlanul tapodni. Melyik mód idves; melyik kárhozatos*» ? — E kérdésre a 29-ik számban *Ocskorszky Sándor* felelt először (melyet a Család és Iskola nem közöl); ő vele polemizálva írta meg levelét *Mihál Antal* pesti pap, melyből közöljük mi is a következőket:

«Én külön-külön egyik módot sem ajánlom, mivel egyoldalú nevelés félszeg kifejlődést tételez fel; hanem a kettőt együtt véve; s a mint időkorosan fejlik a nőgyermek, erejéhez mérsékelt irányban kell aránylagosítani a nevelés mind a két oldalát, de egyiket sem túlzva; mert természetes, hogy a túlság veszélyre viszen, hanem jól mért felhangolásban ismertetni meg vele állításom szerint a nevelés ezen két surrogatumát s annak jó és rossz oldalát, mert könnyű természetesség az, hogy mindennek megvan a maga ellenkezője s ha a gyermeket csak is az erkölcsösség faragott kövezetén léptetjük, kevés vagy éppen semmi fogalma sincs a botlásról s ha vagy egyszer vétett lépést ejteni alkalma nyilik, nem tudja, hogy ha oda lép, botlik, a botlás pedig kedvezetlen időtöltést húz maga után.

Ugy kell őtet nevelni, hogy majd midőn megficzamodásának gyúlékony ingere szépsége elibe lest hány, tudjon következtetni arra, mit tenni tilos; szóval, érthetőleg magyarázni meg a rosszat, úgy mint a jót; mert erényesnek lenni a nélkül, hogy az azzal átellenben levő bűntények összes nemeit ne ismerje és igy ne tudja, hogy mivel szembe ő erényes, a' nem is lehet, de nem érdem; már pedig az érdem mindég az erénynek a következése: tehát érdem az, ha egy nőgyermek úgy van nevelve, hogy ő ismerve az ingerek csáb hizelgéseit is, mégis büszke alánézéssel megvetve leneveti s komoly megfontolással s erényhűn csendeleg szépsége szűz rózsapárnáján.»

IRODALOM.

SZÁMTAN A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK ÉS POLGÁRI LEÁNYISKOLÁK SZÁMÁRA írta *Suppán Vilmos*. I. füzet az első és második osztály számára, ára 70 kr.

E munka a felsőbb leányiskolák és polgári leányiskolák számára ez évben kiadott tanterv nyomán készült s már mint ilyen is, eddig páratlanul áll irodalmunkban. De nemcsak a tantervnek megfelelő anyagbeosztást tekintve állíthatjuk ezt, hanem belső, tartalmi értékére nézve is. Szerző e művében a számtantanításra vonatkozó, többször kifejtett nézeteit, melyek általánosan elismerést nyertek, gyakorlatilag juttatja érvényre s a leghelyesebb felfogással, szerencsésen választott eszközökkel felel meg egyszersmind a tanterv kívánalmainak, mely szerint: «általában arra kell törekedni, hogy a tanuló a számtan tanulása által nemcsak hasznos készültségre tegyen szert, hanem hogy értelmes, fokozatos, szorgalmas és kitartó munkához szokjék s így ezen tárgy tanulása egész szellemi műveltségére üdvös befolyással legyen.»

A közölni valók sorrendjében mindig fölismerhetjük e műben a természetes kapcsolatot. A fogalmak keletkezésének, az egyes számviszonyok és műveletek megértetésének mikéntje pedagógiai tapintatra, mindenütt kitetsző gondos munkára vall. — Értelmezései világosak, nyelve szabatos s a gyermeki fölfogáshoz mérten egyszerű és tömör; nyomát sem találjuk benne annak a nehézkességnek, mely Suppánnak a középiskolák alsó osztályai számára írt számtani kézi könyveiben sok helyt észrevehető. De amellett, hogy a tanulónak alkalmas segédeszköze e könyv az iskolában megmagyarázott s általa megértett dolgoknak fölelevenítésére s emlékezetbe vésésére, egyszersmind kitünő vezérkönyv a tanító számára, mely anélkül, hogy a methodikai eljárásra egyenes útbaigazításokat adna, hallgatag rámutat a számtantanításnak egyedül helyes módjára.

A munka egészében s lényegében föltétlen dícséretet érdemel s ha mindazáltal lehet rá egy-két kifogásoló megjegyzést tenni, azok csak egyes hiányok vagy fölöslegek, de nem hibákul róhatók föl. Így a következő megjegyzések figyelembe vétele a könyv ezt követő kiadásainál értékét még emelné: fölösleges benne az egyenlőtlenség jelének ismertetése, miután

erre a különös számok körében nincs szükség; ilyen a számok fajainak átnézeti táblácskája; a kivonásra vonatkozó tételek ismertetése (23. p.), mint a melyeknek a különös számok tanában sehol sincs alkalmazásuk, nem úgy a szorzás és osztásra vonatkozó tételeké, melyekre sokszor történik hivatkozás. Ilyennek tartom a relativ törzsszámok (66. l.) külön tárgyalását, minek gyakorlati értéke különben sincs, de főkép azért, mert megzavarhatja könnyen az abszolut törzsszám és összetett számok olyan sikerülten meghatározott fogalmát.

A számok mértékéről szólva, tárgyalja az összeg mértékét, de mellőzi a különbséget; nézetem szerint vagy mind a kettőt, vagy egyiket sem kellene.

Helyesnek tartom, hogy a közönséges tört tárgyalásánál fölvette a műveletek ismertetését is egyes, könnyebb esetekben; csakhogy ilyenkor általánosan hangzó szabályt fölállítani nem szabad, mint pl. a szerző azt a törteknek részekre való osztásánál teszi (74. l.), mely szabály tulajdonkép csak ritka kivételkép akkor alkalmazható, mikor a tört számlálója eloszthatő az osztóval. Hiányos a tizedestörtek szorzásának ismertetéséről szóló rész, hol szerző csak egyetlenegy esetet vesz föl, mikor a szorzandó tizedes, a szorzó egész szám s úgy látszik ezt szándékosan teszi, mert a példákban is gondosan ki vannak kerülve az olyan esetek, melyekben mindkét tényező tört. Mindenesetre tárgyalni kellett volna ezt az esetet is, mivel a tizedestörtekkel való műveletek a tanítási anyaghoz tartoznak s annyival inkább, minthogy ez ismertetés nem ütközik semmi különösebb nehézségbe. Elhagyható lett volna az egyszerű és összetett számnevek megkülönböztetése annál is inkább, minthogy nem helyes, mert pl. kilencz épen úgy összetett számnév, mint harmincz, pedig az előbbi egyszerű számnévnek, utóbbi összetettnek van nevezve; ennek bebizonyítására azonban szószármazási magyarázatokra van szükség. Nem magyaros kifejezéseket is találhatunk szórványosan a könyvben, pl. «Tudni akarjuk, mennyi bor van a hordóban benne» vagy (a kivonás tárgyalásánál) «tiz krajczár kevesebb 6 krajczár, annyi mint 4 kr.»

Az egyes műveletek vagy szabályok begyakorlására példák vannak fölvéve — s igen helyesen — közvetlenül a tárgyalás után; a fejezetek végén pedig az illető fejezetekben foglalt ismeretekre vonatkozó vegyes példák. Ezek igen változatosak, világosak, gyakorlatiak; sokat vett föl író a háztartás és női munka köréből is, mi szintén kiemeli a hasonló czélra készült munkák közül e művet s elő fogja segíteni elterjedését. A példák jó részében rekesz-jelben oda van téve a számolási eredmény is. Ezt helyeselhetjük olyan esetekben, mikor a közbeeső műveletek pontos megoldása maga ellenőrzője a munkának, de nem helyeselhetjük pl. egyszerű összeadásoknál, hol az összeadandók leírása után a növendék kényelmesen

alája írhatja a könyvből kinézett eredményt (40. lapon 6 összeadási példánál).

Néhol a példa megelőzi a rá vonatkozó ismertetést pl. a (46. l.) 10., 11. föladványoknál a tört ismerete is szükséges. 90. l. 5. p. megelőzi a tizes és tizedes-egységek megkülönböztetését, holott erre vonatkozik.

Nyomtatás-hiba kevés van a könyvben; az érthetőséget leginkább megzavarja a tizedes-törtek harmadik olvasásmódját illusztráló példa hibás nyomtatása (89. l.), valamint a 103. lapon levő föladvány megfejtésében előforduló, hihetőleg szintén nyomtatás-hiba.

A fölsorolt lényegtelenebb hiányok azonban annyira elenyészők a könyv jeles tulajdonai mellett, hogy egyáltalában nem vonnak le jóságából és hasznavehetőségéből semmit.

A számtanítás sikere érdekében kívánatos, hogy ez a derék munka minél szélesebb körben nyerjen elterjedést s hogy e füzetet mielőbb kövesse a II. és III. füzet, melyek a felsőbb leányiskola többi osztályainak anyagát fogják magukban foglalni.

E rövid ismertetéssel csupán föl akartam hívni e jeles munkára pályatársaim figyelmét; dícsérni és ajánlani legjobban fogja a könyv maga-magát.

Thuránszky Irén.

VÖRÖSMARTY MIHALY, A KÉT SZOMSZÉDVÁR. Magyarázta *Vozári Gyula*. (Jeles Írók Isk. Tára XXIX.) Budapest, Franklin-Társulat 1887. 1—83. lap. Ára 50 kr.

Vörösmarty ezen kis eposzát — melyet Erdélyi János, Kemény Zsigmond báró és Gyulai Pál Vörösmarty legjobb epikai alkotásának tartanak — újabban kiváló figyelemre méltatja az iskolai oktatás. Egyebeket nem említve, a legközelebb megjelent felsőbb leányiskolai tanterv is kitüzi fejtegetését az V. osztályban. Vozári Gyula tehát hasznos szolgálatot tett a magyar irodalmi oktatásnak, midőn e kis eposzt iskolai használatra magyarázatokkal ellátta; valamint a Franklin-Társulat is, midőn e magyarázatos kiadást a Jeles Írók Iskolai Tárában közrebocsátva, megszerezhetését a tanuló ifjuságra nézve megkönnyítette.

Vozári elég jól megoldotta magyarázó feladatát. A szöveg alatt elég bő szó-magyarázatokat közöl: értelmezi a ritkább és nehezebben érthető kifejezéseket, a magyar nyelvtudomány jelen álláspontja szerint méltatja és birálja az új szavakat és netaláni idegenszerűségeket; nagy gonddal rámutat a költői nyelv egyes sajátságaira; párhuzamba állít számos kifejezést egyéb nagy költőinkével, sőt néhol a latin és görög epika megfelelő kitételeivel is. Rövid magyarázatai igazolására többször hivatkozik forrásaira is, melyekből kitünik, hogy szeretettel és komoly munkával mélyedt el föladatába.

Buzgósága azonban némi túlságba is ragadta. Keresve fölkeres és túlzó lelkiismeretességgel megnevez még oly stil-sajátságokat is, melyek jóformán a közélet nyelvében is járatosak, a melyekre csak a régibb iskola szőrszálhasogató formalizmusa fektetett súlyt, s a melyeket a mű tartalmára s belső sajátságaira inkább ügyelő számításmód kevésbbé vesz figyelembe. Ilyenek pl. *utánvetés* (subjectio) a 8. lapon; *litotes* (20. lap); *antropomorphismus* (30. l.). Az ilyes latin műszavak használata szintén kifogásolható, mert azokat egyik-másik iskolában ismét magyarázni kell. A 42. lapon meg ez: «*S* rémület *és* harag *és* bánat» nem *polyptoton*, hanem kötőszó-ismétlés. Ép ily tévedés a 19. lapon ehhez a sorhoz:

A könyük orczáin hervasztva eláradozának

ez a magyarázat: «a *hervasztva* szó kezdő *h*-ját a költő, latin verselés módjára, nem veszi mássalhangzónak.» Világos, hogy e sorban a 3-ik láb (= —in her-) lépő, s nagyon is szükség van a *h* erejére, hogy az *-in* szótag helyzetileg hosszúvá legyen. Ez apróságok között nem árt még fölemlítenem azt is, hogy úgy is sok ingadozásra hajló helyes-írásunk egyformásítását nem mozdítjuk elő akkor, midőn az Akadémia szabályai ellenére «két szomszédvár»-t írunk Két Szomszédvár helyett.

A szó- és rövid tárgymagyarázatokon kívül irodalomtörténeti tájékoztatást és esztétikai elemzéseket is ad még a szöveg után a magyarázó. Vörösmarty életrajza s eposz-írói működésének ismertetése után elég jellemző vonásokkal körvonalozza a klassziczizmust és romanticizmust; majd összefoglalja a magyarázott kis eposz tartalmát, összeállítja jellemeit; kimutatja a költemény szerkezetét, alapgondolatát; végre a mű birálatait s kiadásait említi föl.

Horváth Mihály, A MAGYAROK TÖRTÉNETE rövid előadásban. Hatodik kiadás. Sajtó alá rendezte, bővítette és jegyzetekkel ellátta *Sebestyén Gyula*. Budapest, Franklin-Társulat. 1887. Nagy 8-adr, I—XVI, és 1—530 lap. Ára fűzve 3 frt.

Horváth M. Magyarok Történetének négy különböző terjedelmű kidolgozása forog a közönség kezén. Ezek ketteje iskolák számára szánt rövid kivonat; a harmadik a 8 kötetes nagy munka, eddigelé az egyedüli teljes magyar történet ily terjedelmes földolgozásban; a negyedik, melynek 6-ik kiadásáról itt szólunk, terjedelemre nézve a most említettek közt foglal helyet: részletezőbb ugyan, mint az iskolai könyvek, azonban az eseményeknek mégis csak összetömörített előadására szorítkozik. Jó segédkönyv azoknak, kik a történeti tényeknek kimerítő összefoglalását akarják látni: történetkedvelőknek épúgy, mint a történet tanítóinak.

Azon majdnem egy évtizednyi idő alatt, mely a most elsorolt munkák írójának halála óta lefolyt, sokat gyarapodott a magyar történetírás. A forrástanulmányon alapuló nagymértékű kutatások számos eddigelé

ismeretlen részletet derítettek föl, s számos, eddigelé elfogadott adatot cseréltek föl helyesebbel. A történelemkedvelő most már azon kényelmetlen helyzetbe jut, hogy elveszti a kissé régibb keletű történetkönyvekbe vetett hitét; arra meg sem ideje, sem kellő kritikája nincs, hogy az újabb történeti tanulmányok nagy halmazából maga válogassa ki a legelfogadhatóbb adatokat s ezeket maga illeszsze be a hazai történet rendszerébe.

A tanulni vágyó olvasóközönségnek ezen kényelmetlen helyzetén akart segíteni a Franklin-Társulat, midőn megkezdte Horváth Mihály fent elősorolt munkáinak javított kiadásban való közrebocsátását. Első sorban a terjedelemre nézve középső előadás átdolgozása történt meg, s e sok nehézséggel járó feladatot az átdolgozó *Sebestyén Gyula* alapos szakértelemmel, lelkiismeretes gonddal s a forma tekintetében is a lehető legszerencsésebben oldotta meg. Szóról-szóra meghagyta az eredeti szöveget, s a hiányok pótlását és a téves adatok kiigazítását vagy külön fejezetekben, vagy a szöveg alá nyomatott jegyzetekben eszközölte.

A mi a betoldott nagyobb részleteket illeti, az átdolgozó egy külön fejezetet illesztett az eredeti szöveg elé «*A magyar föld lakóiról őseink beköltözése előtt*»; továbbá, mivel az újabb kutatások a magyar nép őstörténetét egészen új világításba helyezték, «*Megjegyzések az első könyvhöz*» czím alatt elmondja a magyar nép eredete, rokonsága s a honfoglalás kérdésének mai állását az idevágó irodalom fontosabb termékeinek ismertetésével együtt; a magyar keresztény egyház és királyság megalapítására s különösen a Szent István vármegyéire vonatkozó újabb kutatások eredményeit szintén külön fejezetbe foglalta össze. Minthogy Horváth könyve a korszakok jellemzésére, áttekintésekre és összefoglalásokra kevés gondot fordít: ezen hiányokat az átdolgozó «*Visszatekintés az Árpádok korára*», «*Visszatekintés a vegyesházbeli királyok korára*» és «*A török hódoltság*» című fejezetekkel igyekezett pótolni. Ezenkívül, mint már érintve volt, a szöveg alá nyomatva számos kisebb és nagyobb terjedelmű megjegyzést közöl a szöveg kiegészítése vagy megigazítása czéljából, az illető kérdés irodalmának fölemlítésével.

E szerint Horváth Mihálynak már-már elavulni kezdő munkája úgy át van alakítva, hogy ezen új alakjában biztos vezérfonalul szolgálhat a történetkedvelőknek és a történet tanítóinak. Ez utóbbiak nem mindegyikének van abban módja s erre ideje, hogy újabb történeti irodalmunkat áttanulmányozhassa; s így megeshetik, hogy néha oly dolgokat tanít, melyek már meghaladott álláspontok. Mindezek bizonynyal a legnagyobb örömmel fogadják e munkát, melynek átdolgozója feladatukat megkönnyítő és nélkülözhetetlen könyvet adott kezükbe, s általában nagy szolgálatot tett a magyar történettanításnak. — E könyv terjedelme nem zárja

ki azt sem, hogy ezt a középiskolák és felsőbb leányiskolák felsőbb osztályainak tanulói s a tanító- és tanítónőképző-intézetek növendékei is mint segéd-, vagy olvasókönyvet a legnagyobb sikerrel ne használhassák, midőn a magyarok történetének tanulásával foglalkoznak.

Komáromy Lajos.

LEÁNYISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. Tanítóképző intézetek.

A kolozsvári m. kir. áll. tanítóképző intézet értesítője az 1886—87. tanévről. Szerk. Kasztner Janka, igazgatónő. — A tanítóképző intézetek közül csak egy, a kolozsvári adott ki az idén értesítőt. Az intézet beléletére nézve a lefolyt tanévben lényeges befolyással voltak a tanári karban történt változások. Nevezetesen: az igazgatói állásra *Kasztner* Janka a győri áll. tanítóképző igazgatója helyeztetett át; a nyelv- s tört. szakra Dr. *Lázár Gyula*, és a segédtanítónői állásra *Keul Sarolta*. A személyváltozások miatt a tanítás csak szept. 18-án vehette kezdetét. — *A növendékek létszáma* a tanév elején *119 volt* (35 + 34 + 32 + 18); évközben kimaradt *9* növendék. *Vallásra* nézve volt: róm. kath. 49, ref. h. 29, ágost. 16, unitárius 4, gör. kath. 2, gör. kel. 1, izraelita 9. — *Anyanyelvre nézve:* magyar 96, német 9, román 3, tót 1, cseh 1. — Benlakó növendék volt 62. — Osztályvizsgálatot tett 110 növendék, ezek közül 3-an pótvizsgálatra, 5-en az osztály ismétlésére utasíttattak. — Tanképesítő vizsgálatot tettek 24-en (ezek közül 7 idegen). — A növendékek egészségi állapota nem volt kedvező; több súlyos betegségi eset fordult elő. E miatt az ig. tanács kértére a m. kormány engedelmével az intézet folyosója beüvegeztetett. Az intézetnek egyéb helyiségeire s különösen a felszerelésre nézve még sok a kívánni való. — *A tanári testület* tagjai a hitoktatókon kívül: Kasztner Janka, Dr. Lázár Gyula, Benedek Áron, Bod Péter, Keul Sarolta, Bartholomeides Adél, Párdy István, Stöger Béla, Nagy Ida. — *A gyakorló iskola*hat osztályába (tanítónő: Pap Mária) járt összesen 72 növendék. — Az intézetnek volt *önképzőköre* is, melynek titkári jelentése előtt Kasztner Janka igazgatónőtől a következő figyelemre méltó sorokat olvassuk: «Nem pártolom ugyan feltétlenül a tanítóképzőkben az önképzőkört, mert a növendékek a napi teendőkkel úgyis túlterhelvék. Azért tereltem az önképzőkör működését inkább a reproduktiv mint a produktiv munkásságra. Azonban, nehány órát zenével, énekkel és szavalattal eltölteni egymás társaságában igen kellemes volt reám nézve is, és a növendékekre nézve is, kik ezáltal a szabadabb mozgáshoz, ügyes fellépéshez szoknak és a zene, ének és szavalat gyakorlására is alkalmat nyernek. Az önálló dolgozatok készítésére pedig egészen önként vállalkoznak azok kik ahoz képességet éreznek magukban és könnyen dolgoznak.»

II. Felsőbb leányiskolák.

1. Értesítő a budapesti m. kir. áll. felsőbb leányiskola 1886—87. tanévéről. Közli: Berecz Antal, igazgató. — Az iskolai év történetéből

kiemeljük a következőket: a jelen tanévtől kezdve a növendékek a vallástani órák alatt egyházi énekeket is tanulnak és mindenik felekezet minden héten egyszer isk. isteni tiszteletet tart; — a testgyakorlat tanára által az egészségtan tanára hozzájárulásával a tanév elején és végén a tanulók tüdő-kapaczitása, testsúlya, magassága, testi épsége s általános egészségi állapota gondosan meghatároztatott s feljegyeztetett. Ezen eljárás a következő években is foganasíttatni fog, mert az igazgatóság abban a meggyőződésben van, hogy ezáltal is az egészségügynek hasznos szolgálatot tesz. — Febr. 7-én az intézet ünnepélyt tartott Trefort Ágoston 70-ik születésnapján, mely alkalommal Révy Ferencz tartotta az Értesítő által egész terjedelmében közölt emlékbeszédet. — *A tanári testület tagjai:* Berecz Antal, ig., Bacherné Goldzieher Ilona, Dr. Balog Tihamér, özv. Beöthyné Stetina Róza, Berecz Ede, Bogya Irma, Bossányiné Edwards Ellen, Buzogány Ágnes, Egan Luiza, Hornischek Henrik, Juhász Krisztina, Dr. Károly György Hugó, Lojka Hugó (meghalt), Odor Emilia, Rayé Lajos, Révy Ferencz, Safáry Irma, Dr. Sonnenfeld Zsigmond, Torkos László; Bockelberg Ernő és neje Zimmermann Ilka, tornatanítók. — *A növendékek létszáma:* tiz osztályban (a II—V. oszt. párhuzamos) *351;* legtöbb az I. osztályban (53), legkevesebb (26) a VI. osztályban; évközben kilépett 14. — *Vallásra* nézve volt: róm. kath. 132, Mózes v. 164, ágostai 32, helvét 21, gör. kel. 1, unitárius 1; — *nyelvismeretre nézve:* csak magyarul beszélt 36, magyarul németül 92, magyarul-francziául 12, magyarul, németül, francziául 188; a többiek váltakozva más-más nyelven; *nemzetiségre nézve:* magyar 340, német 9, más n. 5. *Illetőség szerint:* Budapesten születtek 268, nem magyarországi születésüek: 8. — Az Értesítő az idén nem közli az isk. szertár szaporodásának kimutatását. — *Tandíj:* 80 frt.; *beiratási díj:* 5 frt.

2. A trencséni m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Manyák Alajos, igazgató. — A felsőbb leányiskola a lefolyt évben is csak négy osztályú volt s az igazgató jelentésében abbeli meggyőződésének ad kifejezést, hogy «az V. és VI-ik osztály kontingense még sokáig bizonytalan marad,» különben a létszám nem változott. — A tanítás körüli intézkedések sorából kiemeljük, hogy a testgyakorlatot — az énektermet rendezvén be e czélra — habár csak átmeneti tanterv szerint fölvették a rendes diszcziplinák közé; a tornateremben a tánczot is tanulták a növendékek a tantestület által gyakorolt felügyelet mellett; a növendékek magánórákban, külön díj mellett, a franczia nyelv gyakorlati használatában is oktattattak. — Az intézetnek van isk. takarékpénztára is (összes forgalom 900 frt.) — *A tanári testület tagjai: a)* a felsőbb leányiskolában: Manyák Alajos, ig., Botka-Platthy Kamilla, Ényi László, Gúta József, Gúta-Oláh Mária, Hell Francziska, Indali Sarolta, Szimányi Samu; *b)* az elemi leányiskolában: Ényi Mauks Gabriella, Czink Antónia. — *A növendékek létszáma* négy osztályban (17 + 19 + 15 + 9): 60, évközben elmaradt 10. *Vallásra* nézve: róm. kath. 24, ágost. 4, mózes v. 32. *Nyelvre* nézve. magyar 19, magyar-német 35, magyar-tót 6. *Lakóhelyre nézve:* helybeli 47, trencsénmegyei 11; más megyéből 2. *Benlakó növendék volt:* 2. Az elemi iskolának négy osztályban volt 34 növendéke. — *Tandíj:* a f. leányiskolában 30 frt, az elemiben 20 frt; beirási díj 5 frt. A benlakás díjáról nincs tudósítás.

Értekezés: *Tanítás-nevelési elveink.*

3. A m.-szigeti m. kir. állami felsőbb leányiskola és vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1886—7. tanévről. (X. évf.) Közli: Marikovszky Menyhért, ig. — Az iskola belső életében nem történtek nevezetesebb változások; annál nagyobb tért szentel az Értesítő a tanári testület buzgó munkálkodásának feltüntetésére, melyet az, valóban dicséretes példát adva, mind az iskolában mind ezzel kapcsolatban a társadalomban kifejtett. Volt az intézetnek «önmivelődési köre», segély alapja (Trefort A. s. alap), iskolai takarékpénztára (420 frt forg.) — *A tanári testület tagjai:* Marikovszky Menyhért, ig., Décsey Janka, az internatás igazgatónője, Giusti Antonia, Hörcher Etelka, Izák János, Miller Gyula, Quirsfeld Irén, Tompa Árpád, özv. Ujházy Aladárné, Zagróczky Jolán, Dr. Novák Károly, özv. Depiny Irma. — *Az elemi iskola tanitónői:* Barthos Erzsébet, Szilágyi Róza. — *A növendékek létszáma* a hat osztályban: *97* (33 + 26 + 17 + 8 + 8 + 5). Évközben elmaradt: 13. *Vallás* szerint: róm. kath. 36, gör. kath. (ruthén) 2. gör. kath. (román) 3, helvét 29, ágost. 4, izaelita 21. — *Nyelvismeret* szarint: csak magyarul beszélt 56, m. német 30, m. ruthén 4, m. román 4, csak németül 2, csak tótul 1. *Születési hely* szerint: helybeli 46, megyebeli 18. *Lakóhely* szerint: helybeli 71, megyebeli 13. — Benlakó növendék volt az int. internatusban 10. — *Tandíj:* a felsőbb l. iskolában 30 ft, az elemiben 20 ft; beirási díj: 5 ft; köztartási díj 250 ft.

Értekezések: A kézimunka fontosságáról, *Décsey Jankától.* — Visszapillantás az iskola első tizévi történetére, *Marikovszky Menyhérttől.*

4. A lőcsei m. kir. áll. felsőbb leányiskola hatodik Értesítője az 1886—87. tanévről, Közli: Kárpáti Endre, igazgató. — Az iskolai év minden nevezetesebb külső vagy belső mozzanat nélkül folyt le; az intézet a normális fejlődés útjára tért s zajtalanúl, serény munkálkodással halad kitűzött czélja felé. — *A tanári testület tagjai:* Kárpáti Endre. ig., Hermann Róza (az internatus igazgatónője), Eördöghné Holzinger Anna, Klimkó Mihály, Klimkóné Kozmud Vilma, Köszler Dániel, Oravszky Etel Sobissek József, Thoma Teréz. — *A növendékek létszáma* hat osztályban 82 (10 + 26 + 17 + 14 + 7 + 8); évközben elmaradt 8.— *Vallás* szerint: róm. kath. 35, ágost. 38, helvét 1, mózes v. 7. — *Anyanyelv* szerint: magyar 22, német 59, tót 1. — *Illetőség* szerint: helybeli 55, megyebeli 6, más megyéből 21. — *Az internatusnak* volt 5 növendéke. — *Tandíj:* ? — Az *internatus díja:* 300 ft.

5. A pozsonyi (internátussal összekapcsolt) m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Ghyczy József, igazgató. — A pozsonyi áll. felsőbbb leányiskola tudvalevőleg a megszüntetett ipartanitónőképezde épületébe helyeztetett el. Helyiségei azonban ma már elégtelenek s az intéző körök egy új épület emelésének kérdésével foglalkoznak, hogy a gyorsan fejlődő intézet minden tekintetben a kor követelményeinek szinvonalára emeltessék. Az ig. jelentés különben semmi fontosabb mozzanatról nem tudósít. — *A tanári testület tagjai:* Ghyczy József, ig., Wollmann Emma, igazgatónő, Bobok Karola, Dach János, Deszáth Anna, Kasztner Mariska, Menich Antal, Dr. Szántó Károly. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *123* (36 + 39 + 29 + 19); évközben elmaradt 6. — *Vallás* szerint: róm. kath. 70, ágost. 29, helvét 4, mózes v. 20. — *Anyanyelv* szerint magyar: 66, német 54, tót 3. — *Nyelvismeret* szerint: beszél csak magyarúl 15, csak németül 5,

m.-német 42, német-magyar 59. magyar-német-franczia 6. — *Illetőség* szerint: helybeli 94, megyebeli 13. — A *benlakásban* részt vett 20 növendék. — Az értesítő közli a tanszerek gyarapodását. — *Tandíj*: 25 frt; *beirási díj*: 5 ft; értesítőre bizonyítványra s egyéb szükségletekre: 2 ft. *A benlakás díja*: 350 ft.

Értekezés: A nőnevelésről, Dr. Szántó Károlytól.

6. Értesítő a beszterczebányai m. kir. állami felsőbb leányiskola 1886—87. tanévéről. (IV. évf.). Közli: Dr. Gerevich Emil, igazgató. — Az isk. év története nem tüntet fel jelentékenyebb mozzanatokat. Volt az intézet növendékeinek *segélyalapja* (Gönczy Pál s.-a.) és isk. *takarékpenztára*. A tanári kar nagy gondot fordított isk. ünnepélyek tartására. — *A tanári testület tagjai*: Dr. Gerevich Emil, ig., br. Barkóczy Dömök Antónia (az internátus igazgatónője), Fodor László, Koronczy Imre, Lipovniczky Aurélia, Litschauer Teréz, Stauffer Emilia, Telegdy Gyula, Groó Lajos, tornatanító. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *70* (16 + 19 + 17 + 18); évközben elmaradt: 2. — *Vallás* szerint: róm. kath. 17, ágost. 17, helvét 3, mózes v. 28. — *Anyanyelv* szerint: magyar 33, német 30. tót 2. — *Nyelvismeret* szerint: csak magyarúl beszélt 5, magyarúl-németül 6, m.-tótul 6, m.-német-tót 47. — *Illetőség* szerint: helybeli 36, megyebeli 16, más megyéből 18. Az internátusnak volt 13 növendéke. — *Tandíj*: 30 frt; *beirási díj*: 1 frt 50 kr. — *Az internatus díja*: 250 frt.

Értekezések: Emlékbeszéd Hibján József, az intézet elhalt tanára felett, *Dr. Gerevich Emiltől*. — A felsőbb leányiskolákról, *Dr. Gerevich Emiltől*.

7. A temesvári m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. (III. évf.). Közli: Valló Vilmos, igazgató. Az elmúlt évben nyílt meg az intézet harmadik osztálya. Az arra önként vállalkozó növendékek számára egy hatheti táncz-, s egy három heti kaligrafiai tanfolyam tartatott kellő képességű szakemberektől. Más fontosabb mozzanatról az ig. jelentés nem ad értesítést. *A tanári testület tagjai*: Valló Vilmos ig., Mársits Rozin (az interatus igazgatónője), Dr. Benedek Albertné Indali Etelka, Rauschmann Cecilia, Dr. Vikol János, Indali Ilona, Ott Irma. *A növendékek létszáma* három osztályban 98 (34+40+24); évközben elmaradt: 3. *Vallásra* nézve: róm. kath. 35, ágost. 5, helvét 4, gör. kel. 5, mózes v. 49. *Nyelvismeretük* szerint: csak magyarúl beszélt 14, csak németül 10, magyar-német nyelven 63, magyar-német-szerb nyelven 3. *Illetőség szerint*: helybeli 85, megyebeli 3. *Benlakó* növendék volt: 15. *Tandíj*: 30 frt, *beirási díj*: 5 frt; az évi *értesítőért*: 1 frt. *Az internatus* díja: 300 frt.

8. Értesítő a kolozsvári városi államilag segélyezett felsőbb leányiskola 1886—87. iskolai évéről. Kiadja: az igazgatóság. — Az év minden jelentékenyebb mozzanat nélkül folyt le. «A kolozsvári felsőbb leányiskola — így szól az ig. jelentés — évről-évre fejlődik és virágzóbb állapotba jut, ugyhogy messze vidékről, még Magyarországból (!) is hoznak ide növendékeket.» Megemlítjük, hogy a növendékek a tornán kivül, az igazgató felügyelete alatt, a tánczban is nyertek oktatást. — *A tanári testület tagjai*: De Gerando Antonina, ig., Binder Laura, Buttyka Vilma, Békéssy Lilla, Dr. Széchy Károly, Bournáz János. — *A növendékek létszáma* négy osztályban *91* (42 + 28 + 13 + 8); ezek közül 86 rendes,

5 rendkivüli. Egyéb statiszt. adatokat az értesítő nem közöl. — Az intézetnek önképzőkőre is van. — *Tandíj :* helybelieknek 20, vidékieknek 30 ft ; *beirási díj :* 1 ft ; *ifj.* könyvtára : 50 kr.

Értekezés : Az algebra a felsőbb leányiskolában, Bournáz Jánostól.

9. A soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola hatodik értesítője az 1886—87. tanévről. (XVI. évf.) Közli Jausz György igazgató. A lefolyt tanév a szokottnál később, csak szept. 15-én vette kezdetét. Az intézet a régi bérhelyiségekből ugyan már augusztus hó végével kiköltözködött ; de az új épületnél még folytak a befejező munkálatok. A mondott időig azonban minden munka befejeztetett s az iskola a díszes új helyiségben egy szebb jövőbe vetett hittel kezdhette meg az évet, mely minden zavarás nélkül a rendes mederben folyt le. Az ig. jelentésből kiemeljük a kézimunka-tanításra vonatkozó részt : «Minthogy a növendékek tanóráinak szaporítása megengedhető nem volt s az kivánatosnak sem látszott, s mivel a kézimunka számára osztályonkint csak heti 2 óra van az új tantervben is kijelölve, mi a mi viszonyainkhoz képest ugyancsak szűken van mérve : szükségesnek találtam a két népesebb alsó osztály növendékeit a lefolyt tanévben is a kézimunkában ismét 2—2 csoportra osztani. Ezen párhuzamos kisebb csoportokban való oktatás azon nem kis fokú előnyt nyujtotta, hogy a növendékek munkaképessége lényegesen fokozódott, mit igy a növendékek óraszámának emelése nélkül értünk el.

Általában szükségesnek láttam, hogy e szakban kivételesen többet követeljek az osztályoktól, mint a mennyit a magas miniszteri tanterv kiszab. Tanítványaink, midőn az I. osztályba lépnek, nagyobbára már több éven át szabályozott és rendszeres kézimunka-tanításban részesültek. A kézimunka-tanítónő nálunk ott kezdheti és folytathatja a tanítást, a hol ezt az elemi iskola félben hagyta, a mit keresztül vinni eddig tényleg mindig sikerült is. Másrészt pedig nem tagadható, hogy a vidéki városok e tekintetben többet várnak az iskolától s az állami felsőbb leányiskoláknak csak érdekében áll, hogy e szakban is lépést tartsanak a hasonirányú iskolákkal.»

A tanári testület tagjai : Jausz György, ig., Altdörfer Kar., Bründl Ödön, Bründlné Prohászka Ottilia, Fuchs Károly, Józsa Menyhért, Melchár József, Reich Paula, Riesz József, Tschürtz Oktávia, Wagner Jozefin. *A növendékek létszáma* volt öt osztályban : *105* (40 + 28 + 21 + 11 + 5) ; évközben kilépett : 5. *Vallás szerint :* róm. kath. 38, ágost. 40, helvét 1, mózes v. 26. *Anyanyelv* szerint : magyar 34, német 70, horvát 1. *Illetőség* szerint : helybeli 83, megyebeli 14. — *Rendkivüli testi fogyatkozásra nézve* (a többi értesítők erről nem adnak felvilágosítást, pedig megérdemelné a figyelmet !) : rövidlátó 8, nagyot halló 3, hátgerinczgörbüléssel 5. — *Tandíj :* 20 frt, *beirási díj* 3 frt. *Az internátus díja :* 300 frt.

KIMUTATÁS
A «MÁRIA DOROTHEA» EGYESÜLET VISSZAÉRKEZETT GYÜJTŐIVEIRŐL.

(Második közlemény.)

Gyüjtő: Orbán F. Brassó. Köpe Ida *892. sz. ívén:* Köpe Etelka 10 kr. Köpe Vilma 10 kr. Köpe Ida 20 kr. Köpe Sándor 10 kr. Köpe Lujza 20 kr. Asbóth Berta 15 kr. Asbóth Olga 15 kr. *Összesen 1 frt.*

Beer Helén *894. sz. ívén:* N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. A. B. 10 kr. C. D. 10 kr. H. B. 10 kr. K. O. 20 kr. M. J. 10 kr. K. H. 10 kr. D. N. 10 kr. *Összesen 1 frt.*

Zimmermann Helén *895. sz. ívén:* Z. A. 20 kr. H. R. 10 kr. K. L. 10 kr. Z. H. 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Gyárfás Ella és Etelka *896. sz. ívén:* Gyárfás Györgyné 30 kr. Gyárfás Ella 10 kr. Gyárfás Etelka 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Mihályi Róza *898. sz. ívén:* Flägner Lujza 10 kr. Hints Róza 10 kr. Hints Margit 10 kr. M. R. 10 kr. *Összesen 40 kr.*

Honigberger Helén *899. sz. ívén:* Honigberger H. 10 kr. Honigberger R. 10 kr. *Összesen 20 kr.*

Koródy Irén *900. sz. ívén:* Koródy Irén 20 kr. Koródy Ella 10 kr. Koródy Ella 20 kr. *Összesen 50 kr.*

Steinhardt Clementin *901. sz. ívén:* F. Gy. 1 frt. Canetti Blanka 10 kr. Canetti Róza 10 kr. Rosanis Matild 10 kr. Calmi Róza 10 kr. József Margareth 20 kr. József Róza 10 kr. Hazan Regin 10 kr. Saidmann Cecilie 20 kr. Arditti Rebeka 10 kr. N. N. 10 kr. M. F. 20 kr. S. H. 20 kr, P. P. 60 kr. József József 10 kr. Adler Jakab 10 kr. Saidmann Cecilie 20 kr. R. R. 20 kr. N. N. 10 kr. Aurél József 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 4 frt 30 kr.*

Hackmüller Zelma *902. sz. ívén:* Blimel Emerich 10 kr. A. K. 20 kr. H. Z. 20 kr. *Összesen 50 kr.*

Popescu Eleftera *904. sz. ívén:* A. P. 1 frt N. N. 20 kr. Elena Popescu 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Mantsu Irén *905. sz. ívén:* M. J. 10 kr. A. T. 10 kr. M. P. 10 kr. A. M. 10 kr. *Összesen 40 kr.*

Szabó Gizella *907. sz. ívén:* Szabó Gizella 10 kr. Szabó Györgyné 10 kr. Csorba Samuné 10 kr. Otrobán Radóné 10 kr. Valaki 10 kr. Szabó Lajosné 20 kr. Szabó Sándorné 20 kr. Szabó Anna 10 kr. *Összesen 1 frt.*

Balogh Mariska *908. sz. ívén:* Haluskay Vilmos 20 kr. Hendel János 20 kr. Gyertyánffy N. 30 kr. Verrai Móritz 30 kr. Balogh Elekné 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Molnár Janka *909. sz. ívén:* Molnár János 20 kr. Virág József 50 kr. Bojér János 20 kr. Olajos János 50 kr. Székely Károlyné 20 kr. Kozma József 20 kr. Molnár Janka 50 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Zakariás Ilona *910. sz. ívén:* Bora Miklósné 10 kr. Zakariás Jánosné 20 kr. Zakariás Ilona 10 kr. *Összesen 40 kr.*

Borsos Emma *911. sz. ívén:* Borsos Mari 10 kr. Lakatos Eszter 10 kr. Kelemen Károly 10 kr. Borsos Emma 10 kr. *Összesen 40 kr.*

Erősdy Ida *912. sz. ívén:* Béldi Tivadar 1 frt. Győrbiróné 20 kr. Orbán József 20 kr. Özv. Seresterné 20 kr. Szabó Anna 20 kr. Kaufmann Manó 10 kr. Józsa Izsák 10 kr. Kósa Sándorné 10 kr. Adler Henrikné 60 kr. Erősdy Ida 40 kr. *Összesen 3 frt 10 kr.*

Biró Gizella *914. sz. ívén:* Biró Gyula 20 kr. W. 10 kr. Böhm János 10 kr. Dr. J. 15 kr. *Összesen 55 kr.*

Vadady Etelka *915. sz. ívén:* Kászoni Ferencz 50 kr. Müller M. 20 kr. N. 20 kr. Lempényi Zsigmond 40 kr. Boér Zsuzsika 20 kr. Nagy István 1 frt. Vadady Rafael 50 kr. *Összesen 3 frt.*

Rosner Francziska *916. sz. ívén:* Gömöry Ilona 10 kr. Payper Ferike 10 kr. Weissenböck Emma 20 kr. Rosner Francz. 10 kr. Cserne Emma 10 kr. Rué F. 10 kr. *Összesen 70 kr.*

Tuzson Örzse *920. sz. ívén:* Nagy Gyula 30 kr. Nagy Gyuláné 30 kr. Tuzson Erzsi 30 kr. Nagy Béla 20 kr. Nagy Bertika 20 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

Szőcs Etelka *921. sz. ívén:* Szőcs Etelka 20 kr. Wollek Emilia 20 kr. Mugyán Erzsébet 20 kr. Nagy Elvira 20 kr. *Összesen 80 kr.*

Pap Józsa *922. sz. ívén:* Gutkowsky József 20 kr. Pap Józsa 20 kr. Benkő Lujza 20 kr. *Összesen 50 kr.*

Darvas Anna *923. sz. ívén:* Darvas György 20 kr. Darvas Anna 10 kr. *Összesen 30 kr.*

Verzár Matild *924. sz. ívén:* Verzár Antalné 50 kr. Temesvári Miklós 1 frt. Tutsek Emilia 1 frt. x. y. 1 frt. Verzár Mórné 50 kr. Lázár Gerőné 1 frt. Papp Istvánné 50 kr. Temesvári 50 kr. T. A. 50 kr. *Összesen 6 frt.*

Schwarze Albertine *925. sz. ívén:* B. A. Sch. 30 kr. B. és J. Gy. 20 kr. S. D. A. 40 kr. M. N. B. 1 frt. *Összesen 1 frt 90 kr.*

926. sz. ívén: Veres Ilona 10 kr. Veres Tamás 10 kr. *Összesen 20 kr.*

Wéber Mariska *927. sz. ívén:* Wéber András 40 kr. Adakozó 20 kr. N. N. 40 kr. Pillirné 30 kr. Kászony A. 30 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

928. sz. ívén: Lup K. 20 kr.

929. sz. ívén: Székely Amália 10 kr.

930. sz. ívén: Puscariu Sylvia 10 kr.

Hints Róza *931. sz. ívén:* Kiss Liza 10 kr. M. R. 20 kr. Fiala Mari 10 kr. Fenninger Zsuzsa 10 kr. Hints Róza 20 kr. *Összesen 70 kr.*

932. sz. ívén: Grünwald Mercédes 20 kr.

933. sz. ívén: Haluskay Vilmos 30 kr.

934. sz. ívén: Skita Mihályné 1 frt.

936. sz. ívén: Herman Matild 20 kr. Herman Mari 40 kr. György József 40 kr. *Összesen 1 frt.*

Rosenthal Cilli *937. sz. ívén:* Rosenthal Etelka 20 kr. N. N. 20 kr. J. G. 10 kr. Goldenberg Katalin 20 kr. N. N. 12 kr. *Összesen 82 kr.*

Boér Zsuzsika *938. sz. ívén:* Köpe Teréz 20 kr. Irk Károly 20 kr. Szabó Anna 10 kr. Mátyás Károly 20 kr. Rátmann 10 kr. Nagy Lina 10 kr. Georg Stefani 20 kr. Kún F. 20 kr. Boér Zsuzsika 70 kr. Vadady Etelka 20 kr. Kovalik Frida 20 kr. Folyóvie 50 kr. Kovásznay Keresztély 50 kr. Mathas L. 50 kr. Temesvári József 30 kr. Balogh Tamás 50 kr. Boér Zsuzsika 30 kr. Bosin Vilma 20 kr. Biró Gyula 20 kr. *Összesen 5 frt 40 kr.*

Sipos Anna *939. sz. ívén:* Sipos Ferencz 1 frt. Sipos Ferenczné 50 kr. Sipos Anra 50 kr. Abú György 20 kr. Veres András 20 kr. Ifj. Veres András 20 kr. Kovács József 20 kr. Pataky Tamás 10 kr. Sz. 10 kr. Brotya András 10 kr. Papp János 50 kr. Papp István 10 kr. Zállné 10 kr. Csatt János 40 kr. *Összesen 4 frt 20 kr.* Mindössze a 892—939. sz.-ig **Összeg: 56 frt.**

Gyüjtő: Grail Erzsi Nagyárad. Bartos Mária *270. sz. ívén:* B. A. 20 kr. G. 20 kr. Cz. J. 20 kr. R. 20 kr. B. 20 kr. Guszti 20 kr. Papp József 10 kr. V. F. 10 kr. V. A. 20 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

Boor Róza *271. sz. ívén:* N. N. 40 kr. N. N. 20 kr. Ember Manó 20 kr. Netyőné 20 kr. Moskont Mór 25 kr. Berger Dánielné 25 kr. W. S. 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Deutsch Izabella *272. sz. ívén:* Valaki 10 kr. N. N. 10 kr. J. . . . . 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. O.-né 10 kr. P. L.-né 10 kr. K. . . . . 20 kr. T. P. 10 kr. T. J. 10 kr. T. 20 kr. Sz. 1 frt. Ifj. Örley Béla 10 kr. Deutsch Izabella 10 kr. N. N. 10 kr. T. G. 20 kr. N. N. 5 kr. *Összesen 3 frt 25 kr.*

274. sz. ívén: Glaser Emma 30 kr. Blaskovits Hermin 10 kr. *Összesen 40 kr.*

Jakoby Fanny *275. sz. ívén:* Molinári 50 kr. Dóczy 50 kr. Müller 25 kr. Steinfeld Lajosné 15 kr. Schön Adolfné 20 kr. Jankay József 20 kr. Kappel Mihályné 30 kr. F. L. 10 kr. P. Földiák 20 kr. A. B. 30 kr. N. N. 50 kr. N. N. 20 kr. Nath Mór 20 kr. Jakoby Fány 10 kr. N. V. 10 kr. Demosthenes 20 kr. *Összesen 4 frt.*

Hausler Ilona *276. sz. ívén:* Csendér N. 1 frt. N. N. 20 kr. Kamh L. 1 frt. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Kopperl Ida *277. sz. ívén:* Weisz Bernátné 60 kr. Bródy Jenő 20 kr. Kohn Dávid 50 kr. N. N. 30 kr. N. N. 30 kr. P. Nagy Kálmán 10 kr. Sebestyén Lajosné 30 kr. Rott Cäcilia 50 kr. K. Károly 50 kr. *Összesen 3 frt 30 kr.*

Krauss Irma *278. sz. ívén:* Özv. Pollákné 20 kr. N. N. 20 kr. Egressy Mórné 20 kr, Ráth József 30 kr. Bartos Bódog 10 kr. N. N. 50 kr. Weisz Sándorné 10 kr. x. y. 20 kr. A. B. 50 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Pollák Gizella *279. sz. ívén:* Pollák Jónásné 50 kr. Pollák Szidónia 50 kr. N. N. 10 kr. Ember Györgyné 20 kr. Jakobovits Dezsőné 20 kr. M. J. 50 kr. Ifj. Ullmann Izidorné 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Dicker Szeréna 20 kr. Lőwy Vilmosné 30 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

Preis Mariska és Matild *280. sz. ívén:* Preis Berta 25 kr. Weidlich István 50 kr. Özv. K. 50 kr. Ifj. Kohn Sámuelné 50 kr. Dr. Klein Lipót 50 kr. A. Mórné 50 kr. Rosenfeld Mátyásné 20 kr. Nusbaumné 30 kr. Preis Mariska 25 kr. *Összesen 3 frt 50 kr.*

Rajnai Ilona *281. sz. ívén:* Guttmann Fülöp 20 kr. Roth Margit 20 kr. Heldné 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Molnár 50 kr. Dóczy 50 kr.

Miller 25 kr. Steinfeld Lajosné 15 kr. Schön Adolfné 20 kr. Jankay József 20 kr. Kappel Mihályné 25 kr. F. L. 10 kr. P. Földiák 20 kr. A. B. 30 kr, N. N. 10 kr. N. N. 50 kr. N. N. 20 kr. Weisz Netti 20 kr. Plutó 1 kr. Noémi 10 kr. *Összesen 4 frt 66 kr.*

Rottenberg Etelka *283. sz. ívén:* Waldmann B. H. 10 kr. Rottenberg E. 10 kr. N. N. 10 kr. Reichmann 5 kr. N. N. 10 kr. A. E. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Heller Ede 20 kr. N. N. 30 kr. N. N. 5 kr. N. N. 10 kr. Klein D. 5 kr. *Összesen 1 frt 75 kr.*

Schwarz Ilona *285. sz. ívén:* Fekete Ferenczné 20 kr. Németh K. 50 kr. N. N. 20 kr. Weinberger J. 10 kr. Ciceronesin János 50 kr. Dr. Ehrlich Ignáczné 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 30 kr. K. Cs. 50 kr. Herz Sarolta 50 kr. N. N. 10 kr. Duma F. 50 kr. N. N. 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Zoór Ede 50 kr. Kiss Sámuel 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 1 frt. N. N. 60 kr. Schwarz Ilona 40 kr. *Összesen 8 frt.*

Tischler Fáni *286. sz. ívén:* Ember Manó 30 kr. Netyóné 20 kr. Moskont Mór 25 kr. Berger Dánielné 25 kr. Schneider Irma 20 kr. Weinberg S. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Ulmann Melitta *287. sz. ívén:* Ullmann Izidor és neje 1 frt. Ehrenfeld Manó 40 kr. Laendler Tua 1 frt. N. N. 40 kr. E. E. 50 kr. Komstesz Lajosné 50 kr. Sándor Samuné 50 kr. S. Lajosné 25 kr. N. N. 10 kr. Kálmán Józsefné 50 kr. N. N. 10 kr. Jakab Lázárné 15 kr. Kaufman József 30 kr. N. N. 20 kr. K. 40 kr. N. N. 20 kr. Ullmann Eszti 15 kr. Ullmann Miksa 15 kr. Ullmann Salamon 10 kr. Ullmann Feri 10 kr. N. N. 20 kr. Mihályfy Pál 20 kr. N. N. 10 kr. Wag 10 kr. M. Sándorné 20 kr. Léderer Dávid 20 kr. N. N. 25 kr. N. N. 15 kr. Saalander Rafaelné 50 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 9 frt.*

Várady Janka *288. sz. ívén:* Valerstein Jánosné 10 kr. N. N. 10 kr. Fried Katicza 10 kr. A. B. 20 kr. Róz Sándor 1 frt. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Weisz Róza *289. sz. ívén:* M. Nándor 20 kr. Ecsedy Albert 20 kr. N. N. 10 kr. Bartoch Atanázné 30 kr. Jakab Berta 10 kr. M. V. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Nagy István 15 kr. R. 1 kr. *Összesen 1 frt 56 kr.*

Füchtl Janka *290. sz. ívén:* Fischl Eugénia 20 kr. A. 20 kr. H. E. 10 kr. Ausländer Józsefné 40 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Mihelfy Lajosné 20 kr. Argslein Regine 20 kr. S. 15 kr. Ádám Árpád 20 kr. Stern Lajos 40 kr. A . . . . 20 kr. N. N. 10 kr. Signer Jakob 20 kr. Valaki 10 kr. Farkas Albert 20 kr. Özv. Pollákné 20 kr. N. N. 30 kr. Egressy Veronka 20 kr. Róth József 30 kr. Bartos Bódog 10 kr. Weisz Sándorné 10 kr. x. y. 10 kr. A. B. 50 kr. Sándor Samu 50 kr. S. Lipótné 25 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Jakab Lázárné 15 kr, Mihelfy Pál 20 kr. N. N. 10 kr. Nay 10 kr. Markbert Karolin 20 kr. Léderer Dávidné 20 kr. N. N. 25 kr. N. N. 15 kr. N. N. 20 kr. Böszörményi Matild 30 kr. Özv. Welszky Mária 20 kr, Dr: K . . . . M. . . . 50 kr. N. N. 10 kr. Friedmann Gizella 10 kr. *Összesen 8 frt 55 kr.*

Weisz Ilona *292. sz. ívén:* Weisz Ilona 10 kr. Friedmann Gizella 10 kr. Nyiry Györgyné 40 kr. B. . . . né 1 frt. Kun Gusztávné 1 frt. Jezerniczky Ferenczné 40 kr. Özv. Pollák L.-né 20 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

Ehrlich Janka *291. sz. ívén:* Ehrlich Janka 30 kr. N. N. 10 kr. Fortein Ödön 20 kr. N. N. 20 kr. Sztankay Izabella 20 kr. N. N. 10 kr. Gesztesi Janka 20 kr. Starkovits József 30 kr. N. O. 20 kr. Spitz testvérek 20 kr. H. E. 10 kr. N. N. 10 kr. Mihelfy Lajosné 20 kr. Krugstein Regine

20 kr. S. 15 kr. Stern Lajos 20 kr. N. N. 20 kr. A. . . 20 kr. N. N. 10 kr. Singer Jakab 10 kr. Valaki 10 kr. F. Albert 20 kr. N. N. 20 kr. Wittrie 10 kr. Strausz Vilmos 80 kr. Strausz Albertné 50 kr. Lemberger Andor 20 kr. N. N. 10 kr. Kohn Samuné 20 kr. Berkovits Zsigmondné 30 kr. Schwarz 10 kr. Sándor Samuné 20 kr. N. N. 20 kr. Özv. Rozingerné 20 kr. *Összesen 6 frt 85 kr.*

Böszörményi Hermin *293. sz. ívén:* Schvarz 10 kr. Fleischmann Sándor 30 kr. N. N. 50 kr. N. N. 20 Bersman Jakab 1 frt. Adler Ignácz 1 frt. Várady Mór 40 kr. Rosenbaum Vilmosné 50 kr. Sonnenfer Gyula 1 frt. Friedmann S. 10 kr. Kaufmanné 50 kr. Berger 20 kr. Böszörményi Lipót 1 frt. *Összesen 6 frt 70 kr.*

Besztovszky Gizella *294. sz. ívén:* Ifj. Vas Imre 20 kr. Kőszegi Ignácz 20 kr. Batz Károly 10 kr. Nagy Árpád 30 kr. B. . . . 20 kr. Sárossy Géza 20 kr. B. 10 kr. Buki 20 kr. Wengl 20 kr. Bihary 10 kr. Papp Lajos 10 kr. M. 10 kr. Gusták 10 kr. Balogh 20 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Csukás Valeria *295. sz. ívén:* Csukás V. 20 kr. Mosetig W. 20 kr. Kopos Sándorné 20 kr. Fried Gusztávné 20 kr. *Összesen 80 kr.*

Farnek Etelka *296. sz. ívén:* N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. M. A. 20 kr. N. N. 20 kr. B. D. 10 kr. *Össze-sen 1 frt.*

Grósz Szeréna *297. sz. ívén:* Grósz Salamonné 20 kr. Várallyayné 20 kr. Grósz Henrikné 20 kr. Dickmann Józsefné 20 kr. Berger Józsefné 30 kr. Steiner 20 kr. Weisz Mórné 20 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Fischer Róza *299. sz. ívén:* Fischer Róza 50 kr. Egy valaki 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. M. N. 10 kr. A. J. 20 kr. N. N. 20 kr. Schmart Miksa 15 kr. *Összesen 1 frt 55 kr.*

Gottfried Róza *300. sz. ívén:* Benes Sámuel 30 kr. B. Mária 20 kr. H. H. 20 kr. M. M. 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

Gottlieb Irén *301. sz. ívén:* Kaufman Ármin 20 kr. Stern Sámuel 10 kr. Walter Antalné 20 kr. Elzner Henrikné 20 kr. Kappel Mihályné 20 kr. Gottlieb Irén 20 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Gutmann Szeréna *302 sz. ívén:* N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. T. M. 10 kr. K. M. 15 kr. N. N. 10 kr. N. N. 15 kr. Szerén 10 kr. *Összesen 1 frt.*

Hillinger Teréz *303. sz. ívén:* Hillinger Terka 20 kr. Vallersteinné 5 kr. Deutsch N. 10 kr. N. N. 10 kr. Dr. Szegel Ignácz 10 kr. N. N. 15 kr. *Összesen 70 kr.*

304. sz. ívén: Kaczián Ilona 50 kr. N. N. 50 kr. *Összesen 1 frt.*

305. sz. ívén: Klein Irma 10 kr.

Kohn Janka *306. sz. ívén:* Palkovits Malvin 1 frt Szlankai Izabella 20 kr. Foris Mihály 10 kr. Weintraub 10 kr. N. N. 40 kr. N. N. 10 kr. Fatzek Gusztáv 30 kr. Stern Vera 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 15 kr. Roth Ernő 10 kr. Roth Zoltán 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. K. D. 20 kr. Sz. 20 kr. N. N. 10 kr. Schönberger Hermin 20 kr. N. N. 10 kr. Apitz 20 kr. N. N. 20 kr. Schönberg 10 kr. E. N. 10 kr. Kohn Mihály 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 4 frt 85 kr.*

307. sz. ívén: Lakatos Janka 20 kr.

Lederer Ilona *309. sz. ívén:* Dr. Bulyovszky József 20 kr. Léderer Dávidné 20 kr. Bakats Mariska 28 kr. Örley Dénes 20 kr. Léderer Dezső 10 kr. N. N. 10 kr. Örley Irma 1 frt. *Összesen 2 frt.*

Laszky *308. sz. ívén:* Laszky Ferike 1 frt. Szurok Mátyás 10 kr.

Rothman Józsefné 30 kr. M. 10 kr. Laszky Ferike 2-ik 10 kr. Laszky Ferike 3-ik 10 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

Leinwand Aranka *310. sz. ívén:* Moskovits Mórné 30 kr. Török Irén 30 kr. N, N. 10 kr. Braun 10 kr. N. 20 kr. *Összesen 1 frt.*

Löbl Johanna *311. sz. ívén:* N. N. 10 kr. Löbl Johanna 20 kr. N. N. 10 kr. Czinczár Regina 10 kr. W. K. 10 kr. Löbl Mártonné 40 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

313. sz. ívén: Márkus Anna 40 kr.

Oláh Olga *314. sz. ívén:* Sántha Lászlóné 10 kr. Dráveczky Lászlóné 10 kr. Fráter Géza 30 kr. Platthy József 40 kr. Oláh Olga 10 kr. Sántha Lujza 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Rimler Mariska *316. sz. ívén:* Rimler Károly 10 kr. Rimler Emilia 10 kr. Rimler Irén 10 kr. Rimler Mari 10 kr. Winkler Lajos 20 kr. Lindnerné 20 kr. Fuszek Gusztáv 30 kr. Stadtrecker Mihály 10 kr. Nagy Józsefné 10 kr. Balogh Mihályné 20 kr. M. C. 40 kr. D. Demecsky M. 30 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Sajósi Ilona *317. sz. ívén:* Hanzli Józsefné 20 kr. Sajósy Ignácz 20 kr. N. N. 10 kr. M. J. 20 kr. Horváth Móz 20 kr. Katenstok Józsefné 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Sonnenfeld Felicia *318. sz. ívén* Sonnenfeld Hedvig 10 kr. Sonnenfeld Zsigmondné 40 kr. N. N. 40 kr. Sonnenfeld Felicia 20 kr. Bodor Károlyné 20 kr. Kolliner Dávid 20 kr. Sonnenfeld József 10 kr. Mihelfy Rózsa 20 kr. N. N. 20 kr. N. Andor 30 kr. Sonnenfeld Adolf 20 kr. M. . . 20 kr. Roth Móriczné 20 kr. *Összesen 2 frt 90 kr.*

Schönfeld Berta *319. sz. ívén:* Schönfeld Berta 30 kr. Dohány Róza 20 kr. Teper Juliánna 20 kr. J. S. 10 kr. Friedmann Mór 10 kr. *Összesen 90 kr.*

Schütz Margit *1602. sz. ívén:* Schütz Margit 50 kr. Ausländerné 10 kr. B. 20 kr. Sonnenfeldné 10 kr. Pollák Ignácz 1 frt. F. L. 30 kr. Weisz Józsefné 20 kr. N. N. 30 kr, N. N. 30 kr. *Összesen 3 frt.*

Stolcz Janka *1603. sz. ívén:* Dirsi Lajosné 50 kr. Stolcz Leopold 50 kr. N. N. 5 kr. *Összesen 1 frt 5 kr.*

1604. sz. ívén: Weisz Sarolta 50 kr.

Wohl Ilona *1606. sz. ívén:* Herman Lipót 10 kr. Grosz 10 kr. Rott Józsefné 10 kr. Egy valaki 10 kr. Mossak János 20 kr. Wohl Károlyné 20 kr. *Összesen 80 kr.*

1607. sz. íven gyűjtő: Ehrlich Szeréna 10 kr. Grünwald Henrikné 40 kr. Ehrlich Jenő 10 kr. Guttmann Ferencz 20 kr. Fütnel Gizella 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Wurst Irén 50 kr. Palkovics Malvin 20 kr. Hügel Ottó 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Ifj. Kohut Aurel 40 kr. Jung Ferenczné 40 kr. Weisz Gáborné 50 kr. N. N. 30 kr. Biharmegyei takarékpénztár 50 kr. Pontelll Mariska 50 kr. *Összesen 5 frt 50 kr.*

Szeghalmy Vilma *1609. sz. ívén:* Szeghalmy Bálint 1 frt. Váli Józsefné 20 kr. Plander Sámuel 50 kr. Rozslay Gézáné 80 kr. Salamon Béla 30 kr. M, F. 1 frt. *Összesen 3 frt 30 kr.*

Weisz Róza *1610. sz. ívén:* N. N. 10 kr. N. N. 5 kr. N. N. 5 kr. *Összesen 20 kr.*

Boch Margit és Gizella *1611. sz. ívén:* Faragó Imréné 20 kr. Back László 20 kr. Özv. Koroknay Györgyné 20 kr. Nagy Jánosné 10 kr. K. K. 20 kr. Balogh Győző 20 kr. Bross Bella 20 kr. H. E. 10 kr. Kepes Nándor

10 kr. S. M. 10 kr. V. M. 10 kr. Schönberg 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Rosenbaum Giza 20 kr. Boch Margit 50 kr. *Összesen 2 frt 90 kr.*

Baróthy Erzsébet *1612. sz. ívén:* Dr. Fuchs Józsefné 50 kr, Bot. 1 frt. Raszter Ödön 20 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

Rátky Aranka, Sarolta és Kováts Matild *1613. sz. ívén:* Szlávyné 1 frt. Merészi 20 kr. N. N. 50 kr. Özv. Mezey Istvánné 1 frt. Csillag Sándorné 20 kr. Rátky Sarolta 10 kr. Weisz Vilmosné 20 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

Weisz Heléna *1614. sz. ívén:* Waldmann Majer 20 kr. Netyő Mariska 20 kr. Zám Bertha 10 kr. Krecsányi V. 10 kr. Blöckner J. 30 kr. R. 10 kr. Liszterné 10 kr. Valaki 10 kr. N. N. 10 kr. László Rebeka 10 kr. Valaki 20 kr. N. N. 10 kr. Szép Ilonka 20 kr. Mihelfy Pál 10 kr. Gerő Ármin 10 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Berliner Szeréna és Johanna *1615. sz. ívén:* N. W. 10 kr. N. N. 10 kr. Roth József 40 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. H. M. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. M. 10 kr. N. N. 10 kr. Özv. B. J. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. B. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Waldman L. 10 kr. Janszky W. 1 frt. N. N. 10 kr. W. 20 kr. Berliner Szeréna 10 kr. Berliner Johanna 10 kr. N. N. 10 kr. J. T. 10 kr. Veres 20 kr. Steiner 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Weisz Mór 10 kr. Váczy Benjamin 20 kr. N. N. 20 kr. Özv. Lamrech Jánosné 20 kr. Bogdán Antal 10 kr. V. V. 10 kr. B. 25 kr. E. M. 10 kr. Egy bécsi 10 kr. *Összesen 6 frt 55 kr.*

315. sz. ívén: Rasofszky Irén 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Özv. K. 50 kr. Schadebers Lenke 20 kr. Schadebers Aranka 20 kr. N. N. 20 kr. A. 40 kr. N. N. 30 kr. Friedman 30 kr. N. N. 10 kr. Weinstock Ármin 10 kr. W. 20 kr. *Összesen 2 frt 80 kr.*

Fleicher Szeréna és Bach Gizella *1616. sz. ívén:* N. N. 30 kr. N. J. 20 kr. D. F. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. x. y. 20 kr. B. A. 10 kr. G. T. 20 kr. K. Z. 20 kr. Z. S. 20 kr. Jakobi Gizella 10 kr. Funkelstein J. 10 kr. F. P. 10 kr. Kajetánné 20 kr. Dr. Grósz 50 kr. Bach Giza 20 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

Frankl Szeréna *1617. sz. ívén:* Edlitz Sándor 10 kr. Frankl Zsigmond 20 kr. Özv. Sichermanné 20 kr. N. N. 20 kr. Fischer 10 kr. Bauer Viktor 10 kr. Frankl 20 kr. N. N. 10 kr. Gerliczi A.-né 20 kr. Frankl Mihály 30 kr. Bleyer Antal 10 kr. Reignenn M. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. F. 10 kr. N. N. 20 kr. F. S. 10 kr. Leitnerné 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 50 kr. N. N. 10 kr. R. 10 kr. Lisztesné 10 kr. Valaki 10 kr. N. N. 10 kr. Látó Rebeka 10 kr. N. N. 10 kr. x. y. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Feldmann Adolfné 10 kr. *Összesen 4 frt 70 kr.*

Reismann Goldschmidt P. *1618. sz. ívén:* Braun Henrik 20 kr. Özv. Mihelfy Mórné 20 kr. Földiák Lajos 20 kr. Meny Mórné 20 kr. Özv. Soó Salamonné 20 kr. Müller Salamon 50 kr. Goldschmidt Henrik 40 kr. Rozenbaumné 20 kr. A. B. 50 kr. V. N. 20 kr. Kappel Mihályné 20 kr. N. N. 10 kr. Imen 20 kr. N. N. 10 kr. Goldschmied W. 20 kr. Goldschmidt Irén 10 kr. Weinstock Ilon 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Schvarz Ignácz 20 kr. N. N. 10 kr. Weinstock Jónás 20kr. A, S. 30 kr. *Összesen 4 frt 90 kr.*

Gottfried Etelka *1619. sz. ívén:* Gottfried Sándor 10 kr. x. y. 20 kr.

Berger Adél 10 kr. Csillag Pepi 10 kr. Gottfried Janka 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Bügler Vilma 10 kr. N. N. 20 kr. Balázsovich 20 kr. Schnábel Ignáczné 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 90 kr.*

1620. sz. ívén: Hell Irén 10 kr. N. N. 10 kr. Weisz Lipót 10 kr. *Összesen 30 kr.*

Hillinger Malvin *1621. sz. ívén:* Hillinger M. 20 kr. N. N. 10 kr Nétyv Mariska 20 kr. P. D. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Spitzer A. 10 kr. Friedmann Gizella 10 kr. Pfeffer Ignácz 10 kr. N. N. 10 kr. L. 20 kr. Porth Iréne 40 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Hutesz Anna *1622. sz. ívén:* N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Valaki 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. M. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. B. E. 20 kr. M. F. 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Hutesz Anna 50 kr. *Összesen 3 frt 30 kr.*

Inhoff Ilona *1623. sz. ívén:* Inhoff Jónás 10 kr. Inhoff Helén 10 kr. Klein Albert 10 kr. Klein Ignácz 10 kr. N. N. 10 kr. Silbermann Ignáczné 10 kr. Kálmán J. 20 kr. N. N. 20 kr. Dr. S. E. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. L. K. 10 kr. N. N. 10 kr. Schundler 10 kr. G. C. 10 kr. S. Z. 10 kr. K. R. 10 kr. N. N. 10 kr. E. A. 10 kr. N. N. 10 kr. Dévald Mihály 20 kr. *Összesen 2 frt 50 kr.*

Klein Irén és Lővy Ilona *1624 sz. ívén:* Hirschl Ilka 10 kr. Jakab Lajosné 25 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. W. 20 kr. Benedikty 30 kr. Z. H. 50 kr. Waldmann M. 50 kr. M. J. 20 kr. M. 10 kr. G. H. 20 kr. Halasi A. 20 kr. Robitsek R. 25 kr. Ecsedy Sándor 30 kr. K. D. 10 kr. Siegfried F. 10 kr. Irgalmasok 40 kr. S. F. 10 kr. *Összesen 4 frt 40 kr.*

1625. sz. ívén: Klein Margit 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Klein Jenny 10 kr. N. N. 10 kr. Fülöp Sándorné 10 kr. Klein Ignácz 10 kr. *Összesen 80 kr.*

1626. sz. ívén: Romhart Ignácz 20 kr. Klein Ignácz 10 kr. Mohr Náthán 10 kr. Mares Károly 10 kr. P. J. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 30 kr. L. J. 15 kr. Gerlitze Antalné 20 kr. B. B. 20 kr. Wemmann B. 10 kr. Kohn Sarolta 10 kr. E. D. 10 kr. *Összesen 2 frt 5 kr.*

Kovács Ilona *1627. sz. ívén:* Kovács Ilona 20 kr. Boros 30 kr. Fuchs Árminné 20 kr. Özv. Gramma Antalné 10 kr. Beczkey Arthur 50 kr. B. B. 10 kr. L. J. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. R. E. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Böhm Juliska és Kleinfeld Róza *1628. sz. ívén:* N. N. 10 kr. Neumann M. 10 kr. Hajnal A. 10 kr. Kohn Albert 10 kr. Edelmann A. 10 kr. Schneider Gy. 10 kr. Kohn B. 10 kr. Katz S. 10 kr. Ruzni Jakab 20 kr. N. N. 25 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 75 kr.*